

Inkoopbeleid grondstoffen

Lidl Nederland • Laatst bijgewerkt 14.01.2025

SAMEN
DUURZAAM

Inhoud

Onze verantwoordelijkheid voor de grondstoffen in onze producten	4
Achtergrond	6
Onze inzet	8
Ons streven naar duurzamere inkoop van kritieke grondstoffen	9
Met risicoanalyses onze impact beter begrijpen	
Met behulp van certificeringsprocessen milieu- en maatschappelijke standaarden vaststellen	12
Duurzamere grondstofalternatieven stimuleren	14
Samen met stakeholders en initiatieven veranderingen bespoedigen	15
Strategie voor cacao	16
Strategie voor koffie	18
Strategie voor thee	20
Strategie voor hout en cellulose	21
Strategie voor palm(pit)olie	23
Strategie voor soja	25
Strategie voor rijst	27
Strategie voor noten	28
Strategie voor katoen	29
Onze internationale grondstofdoelen	30
Onze doelen voor grondstoffen	31
Woordenlijst	37
Bronnen	43

”

Ingrediënten zoals palmolie, soja, cacao en koffie vormen de basis van onze producten. Als supermarkt hebben we de verantwoordelijkheid om onze invloed te gebruiken om deze ingrediënten op een milieuvriendelijke en maatschappelijk verantwoorde manier te telen, verwerken en inkopen.

**Stefan Haensel | Directielid
Inkoop International**

Onze verantwoordelijkheid voor **de grondstoffen in onze producten**

Onze verantwoordelijkheid voor de grondstoffen in onze producten

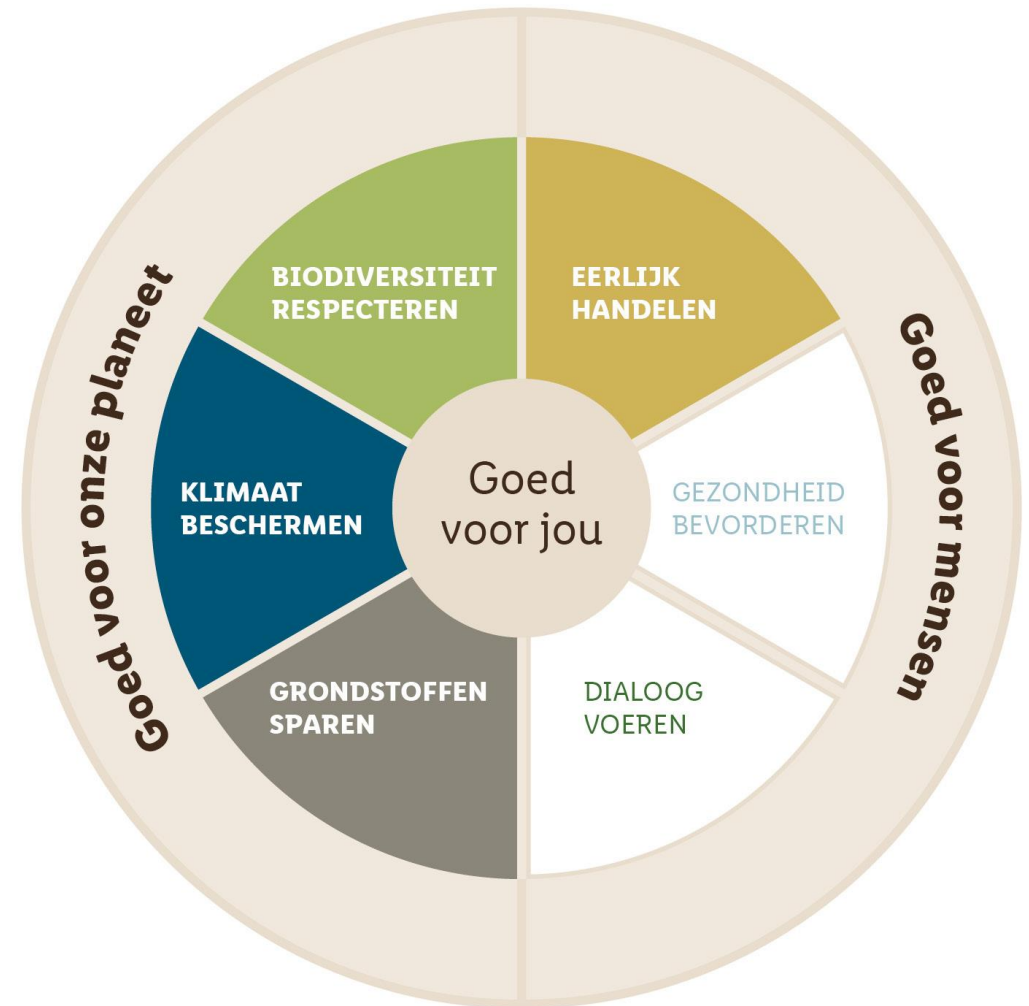
Voor Lidl is duurzaam handelen een van de centrale strategische doelen voor een succesvolle toekomst. Wij nemen overal verantwoordelijkheid waar ons handelen invloed heeft op mensen en het milieu. Door verantwoord te handelen, kunnen wij elke dag opnieuw voldoen aan onze kwaliteitsbeloften en waarborgen wij zodoende de toekomst van ons bedrijf.

Binnen dit kader hebben wij ons CSR-beleid ontwikkeld. Hiermee geven wij duidelijk richting aan onze visie van verantwoord handelen. Ons gezamenlijk en holistisch inzicht in de betekenis van duurzaam handelen heeft betrekking op zes strategische kernthema's: 'Resources sparen', 'Klimaat beschermen', 'Letten op biodiversiteit', 'Fair handelen', 'Gezondheid bevorderen' en 'Dialogo voeren'. Deze beschrijven hoe wij bij Lidl omgaan met onze verantwoordelijkheid voor mens en milieu, en onze klanten begrijpen en aanspreken.

Onze verantwoordelijkheid voor de grondstoffen in onze producten

Grondstoffen vormen de basis van ons assortiment. Het op een sociaal en ecologisch verantwoorde wijze betrekken van kritieke grondstoffen is daarom onze verantwoordelijkheid en een voorwaarde voor verantwoord vervaardigde producten. Op die manier dragen wij bij tot onze strategische kernthema's: 'Grondstoffen sparen', 'Klimaat beschermen', 'Biodiversiteit respecteren' en 'Eerlijk handelen'.

Ons internationaal CSR-beleid bij Lidl

Achtergrond

Achtergronden over de aanbouw en winning van grondstoffen

Grondstoffen zijn natuurlijke resources van de aarde en vormen de basis voor bijna alle gekochte producten. Ze worden in hun natuurlijke vorm gebruikt of na de oogst of aanbouw verder verwerkt. Voor de economie zijn grondstoffen een randvoorwaarde voor waardecreatie. De teelt of winning ervan vindt plaats aan het begin van de mondiale toeleveringsketens in landen die over overeenkomstige grondstofvoorraden of gunstige teeltomstandigheden beschikken.

Afhankelijk van hun oorsprong, de manier waarop ze worden gewonnen en de manier waarop ze worden verwerkt, kunnen grondstoffen negatieve gevolgen hebben voor mensen en het milieu. Dit geldt met name voor de meer dan 400 miljoen mensen die leven van de teelt van diverse landbouwgrondstoffen.¹ Meer dan tien procent van de wereldbevolking leeft nog steeds in extreme armoede. Hiervan werkt weer twee derde in de landbouw.²

400 mln.

**mensen leven
wereldwijd van de
teelt van agrarische
grondstoffen.¹**

¹ Initiative for Sustainable Agricultural Supply Chains [initiatief voor duurzame agrarische handelsketens]: Factsheet, 2019.

² FAO: Ending Extreme Poverty in Rural Areas, 2018 [Extreme armoede in landelijke gebieden beëindigen].

Alleen de cacaoteelt is voor meer dan 5,5 miljoen mensen de belangrijkste bron van inkomsten en garandeert het levensonderhoud van ruim 14 miljoen mensen.³ De grondstofwinning is daarbij vaak gerelateerd aan mensontwaardige arbeidsomstandigheden en andere schendingen van de mensenrechten. De sterk vertakte toeleveringsketens van de gemondialiseerde handel maken het moeilijk om de grondstoffen tot bij hun oorsprong te traceren. Mogelijke schendingen kunnen dus slechts beperkt worden onderzocht. Tegelijkertijd heeft de winning van grondstoffen ook gevolgen voor het milieu, bijvoorbeeld wanneer buitensporige hoeveelheden bestrijdingsmiddelen en meststoffen worden gebruikt of wanneer bosgebieden worden gekapt voor de teelt. In Brazilië werd in 2018 soja geteeld op een oppervlakte ongeveer zo groot als Duitsland - en de tendens is stijgend.⁴ Vaak worden hiervoor soortenrijke stukken regenwoud weggekapt. Tegelijkertijd versnelt ontbossing de klimaatverandering.

Wereldwijd is ongeveer 30% van het landoppervlak bedekt met bos.⁵ 70% van het waterverbruik⁶ en max. 30% van de broeikasgasemissies⁷ is toe te schrijven aan de landbouw, waarvan het grootste deel voor rekening komt van de productie van grondstoffen.

Gezien de uitdagingen voor mens en milieu bij de teelt en winning van grondstoffen, moeten bedrijven precies weten waar zij hun grondstoffen vandaan halen en welke risico's er zijn, voor de toepassing van geschikte oplossingen. Daarom is ook de transparantie in de toeleveringsketen van grondstoffen een dringende taak, naast gerichte verbeteringen.

³ Fairtrade: Fairtrade cacao, 2021.

⁴ Our World in Data [Onze wereld in cijfers]: Forests and Deforestation, 2021 [Bebossing en ontbossing].

⁵ Umwelt Bundes Amt: Globale Landflächen und Biomasse, 2013.

⁶ WWF: Wasserverbrauch und Wasserknappheit, 2021 [Waterverbruik en waterschaarste].

⁷ Greenpeace: Landwirtschaft und Klima, 2008 [Landbouw en klimaat].

Onze inzet

Ons streven naar duurzamere inkoop van kritieke grondstoffen

Corporate Due Diligence in de praktijk

Wij zijn ervan overtuigd dat duurzaam succes alleen door duurzame ontwikkeling kan worden bereikt. Ons motto 'Samen duurzaam' vat deze filosofie samen en symboliseert onze benadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen op alle gebieden. Op weg naar een ecologisch en sociaal verantwoorde manier van zakendoen, is de corporate due diligence van Lidl enorm belangrijk.

Door onze holistische en bedrijfsbrede aanpak zorgen we ervoor dat we aan onze eigen CRS-eisen en de wettelijke eisen voldoen. Daarom hebben wij een overkoepelende [Corporate Due Diligence](#) aanpak vastgesteld voor alle strategische aandachtspunten van ons CSR-beleid, inclusief de inkoop van kritieke grondstoffen. Bovendien kan elk land zijn eigen onderwerpen, doelformuleringen en maatregelen inbrengen.

De Lidl-grondstoffenstrategie

Een centraal onderdeel van de duurzaamheidsstrategie van Lidl bij de inkoop is het sociaal verantwoord en milieubewust maken van de toeleveringsketens van grondstoffen. Daarom streven wij ernaar de negatieve ecologische en sociale gevolgen van onze primaire producten – van de teelt, de oogst en de verwerking tot het vervoer naar de winkels – zo veel mogelijk te beperken.

Met het oog op een gestructureerde en doelgerichte aanpak heeft Lidl een alomvattende grondstoffenstrategie ontwikkeld op basis van de hier afgebeelde **vier pijlers**. Met de implementatie van deze strategie zorgen we voor een systematische aanpak om onze grondstofdoelstellingen te bereiken. Concreet verbinden wij ons ertoe om tegen 2025 de inkoop van grondstoffen die worden gedefinieerd als kritisch, duurzamer te maken.

Tegen eind 2025 maken we de inkoop van kritieke grondstoffen duurzamer.

1 Begrijpen van onze impact

We identificeren risico's in onze toeleveringsketens en scheppen transparantie.

2 Vaststellen van standaarden

We laten onze kritieke landbouwgrondstoffen certificeren volgens erkende milieu- en sociaal verantwoorde standaarden.

3 Promoten van alternatieven

Wij stimuleren duurzamere alternatieven in ons assortiment en verlagen de inkoop van kritieke grondstoffen.

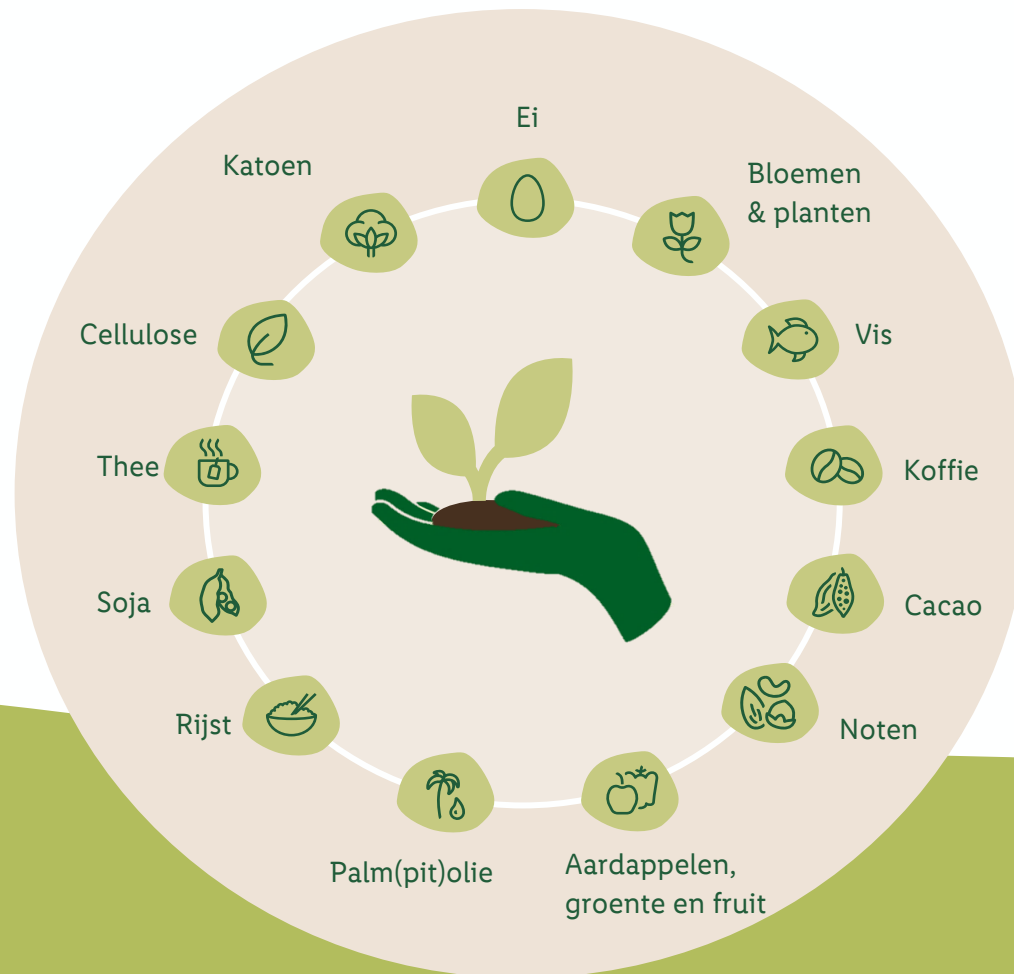
4 Veranderingen bespoedigen

We nemen deel aan multi-stakeholderinitiatieven en projecten.

Onze omgang met kritieke grondstoffen

We richten ons op de zogenaamde kritieke grondstoffen. Ze zijn het resultaat van een systematische risicoanalyse die wij samen met deskundigen hebben uitgevoerd. Volgens deze analyse hebben ze niet alleen de grootste impact op mensen en het milieu, maar zijn ze ook zeer relevant voor ons productassortiment.

Bovendien hebben wij voor elke kritieke grondstof in onze huiskamerproducten [> grondstofspectifieke duurzaamheidsdoelstellingen](#) vastgesteld. Gedetailleerde informatie over onze omgang met kritieke grondstoffen vind je in de volgende subhoofdstukken en in ons *Inkoopbeleid voor ontbossingsvrije toeleveringsketens, dierenwelzijn en groente & fruit en bloemen & planten*.

Met risicoanalyses onze impact beter begrijpen

De eerste stap op weg naar een solide grondstoffenstrategie is inzicht te krijgen in onze eigen impact. We doen regelmatig uitgebreide risicoanalyses om de kansen en risico's van onze activiteiten te onderzoeken, waaronder onze activiteiten op het gebied van grondstoffen. Deze vormen tevens de basis van onze corporate due diligence-aanpak om onze risico's bij de inkoop van grondstoffen effectief tot een minimum te beperken.

Elk jaar voeren we systematisch een uitgebreide risicoanalyse en niet-routinematige risicoanalyses uit in onze toeleveringsketens. De jaarlijkse risicoanalyse richt zich onder andere op de onderstaande risico's die volgens de Duitse [Supply chain due diligence-wet \(Duitse LkSG\)](#) relevant zijn: kinderarbeid, dwangarbeid, veiligheid op het werk, eerlijke beloning, discriminatie, vrijheid van vereniging, landrechten, aantasting van het milieu, milieuovereenkomsten, veiligheidsdiensten.

We onderzoeken op grondstoffenniveau milieurisico's zoals biodiversiteitsverlies of zoetwater-risico's die door de teelt of winning van de grondstof in het betreffende thuisland kunnen optreden. Hiervoor grijpen we primair terug op externe gegevensbronnen zoals het [WWF Water – en biodiversiteitsrisicofilter](#). Daarnaast wisselen we echter ook continu kennis uit met leveranciers en andere stakeholders om milieurisico's in onze leveringsketen te herkennen en beter te begrijpen.

Al deze bevindingen ondersteunen ons bij het duurzaam vormgeven van de inkoop van grondstoffen, d.w.z. het stellen van prioriteiten, het bepalen van verantwoordelijkheden, het bepalen van zwaartepunten, het bepalen van doelen en het nemen van maatregelen. Op die manier kunnen wij onze risico's systematisch en langdurig verminderen en vermijden.

In risicovolle toeleveringsketens voeren wij bovendien studies uit naar de gevolgen voor de mensenrechten in onze toeleveringsketens, zogenaamde ([> Human Rights Impact Assessments - HRIA](#)) met de betrokkenheid van de houders van rechten. Daardoor krijgen we informatie over de daadwerkelijke impact van onze activiteiten en kunnen mogelijke preventieve maatregelen identificeren. Deze zijn [hier](#) te downloaden.

Naast de analyse van onze risico's creëren wij de grootst mogelijke transparantie over de herkomst, het tonnage, de certificeringsstatus, de verwerking en de verpakking van kritieke grondstoffen.

Conform de **eerste pijler** van ons grondstoffenbeleid identificeren we de ecologische en sociale risico's binnen onze toeleveringsketens.

Met behulp van certificeringsprocessen milieu- en maatschappelijke standaarden vaststellen

Bij de inkoop van grondstoffen houden we ons volledig aan erkende milieu- en sociaal verantwoorde normen. Samenwerking met gecertificeerde leveranciers en keurmerkorganisaties, het gebruik van gecertificeerde productielocaties en de uitbreiding van ons productassortiment met keurmerkproducten zijn belangrijke instrumenten om de sociale en milieurisico's in de toeleveringsketen aan te pakken. De aanduiding van de juiste etiketten op de verpakking van onze producten maakt het voor onze klanten gemakkelijker om duurzamere aankoopbeslissingen te nemen.

Als onderdeel van onze [corporate due diligence aanpak](#), ontwikkelen wij bindende CSR-eisen voor inkoop en onze zakelijke partners in het hele bedrijf. Dit omvat ook de [> internationale grondstofdoelen](#). Daarin worden duidelijke CSR-eisen gesteld met betrekking tot de inkoop van kritieke grondstoffen en wordt een concrete tijdshorizon voor de uitvoering gespecificeerd. Dit omvat concrete certificerings- en/of reductiedoelstellingen voor de kritieke grondstoffen in onze huiskamerproducten. Er gelden landgrensoverschrijdende doelstellingen die Lidl Nederland, afhankelijk van de grondstof, binnen het volgende tijdschema implementeert en zo nodig aanvult met eigen doelstellingen.

Bij onze keuze van logo's concentreren wij ons op de meest relevante en impactgerichte normen en certificeringen. In een keurmerkanalyse hebben wij de specifieke aandachtspunten, sterke punten en verbeterpunten van de afzonderlijke keurmerken in detail onderzocht. Op basis daarvan hebben wij de certificeringen vastgesteld die wij vandaag en in de toekomst willen gebruiken.

Met behulp van de certificeringen zorgen wij er bijvoorbeeld voor dat de grondstoffen die wij inkopen, gebaseerd zijn op teeltpraktijken die sociaal en milieuvriendelijker zijn of dat er geschikte klachtenmechanismen bestaan voor de betreffende werknemers. In het kader van de certificeringsprocessen krijgen telers de mogelijkheid om cursussen en training te volgen. Ze leren hier bijvoorbeeld hoe ze de verstoring van het milieu tot een minimum kunnen beperken en hoe ze gewasbeschermingsmiddelen op de juiste manier kunnen gebruiken of hoe ze habitats kunnen behouden die het waard zijn om te worden beschermd.

Conform de **tweede pijler** van ons grondstoffenbeleid laten wij onze kritieke grondstoffen certificeren.

Het werk van de keurmerkorganisaties en de onderliggende mechanismen en traceerbaarheidssystemen maken transparantie in de toeleveringsketen mogelijk. We willen de transparantie over de herkomst voor onze klanten vergroten en hen de mogelijkheid geven om meer te weten te komen over gecertificeerde grondstofteelt.

Bij Lidl Nederland staat bijvoorbeeld op sommige 'Fairglobe'-productverpakkingen een cijfercode, de zogenaamde 'Fairtrade Code'. Door invoeren van deze Fairtrade Code kunnen consumenten op > www.fairtrade-code.de een virtuele reis maken en zien waar en door wie de grondstof is verbouwd. Daarnaast leren onze klanten wat Fair Trade lokaal doet in de teeltlanden. Zo is op de website bijvoorbeeld te zien welke projecten al door de uitgekeerde Fairtrade-premies konden worden gefinancierd.

Handelmodellen⁸

Bij de inkoop van gecertificeerde grondstoffen zoals soja, cacao of palm(pit)olie wordt een onderscheid gemaakt tussen meerdere handelmodellen, die zijn gebaseerd op verschillende eisen inzake de traceerbaarheid van de grondstof en het gebruik ervan in het eindproduct.

Gecertificeerde grondstof niet of slechts ten dele in het eindproduct:

- **Book & Claim:** niet terug te vervolgen
- **Massabalans/mass balance:** niet terug te vervolgen door vermenging van niet-gecertificeerde grondstof met gecertificeerde grondstof onder controle van het aandeel gecertificeerde producten

Gecertificeerde grondstof fysiek in het eindproduct:

- **Segregation:** Traceerbaar tot aan de gecertificeerde telersvereniging
- **Identity Preserved:** Traceerbaar tot de afzonderlijke gecertificeerde telers producenten

⁸ Forum Nachhaltiges Palmöl: Zertifizierung von Palmöl, 2024.

Duurzamere grondstofalternatieven stimuleren

Als kritieke grondstoffen niet duurzamer kunnen worden gewonnen, promoten we duurzamere alternatieven in ons assortiment. Palm(pit)olie kan bijvoorbeeld worden vervangen door raap(zaad)olie, katoen door polyester, of vlees door op plantaardige eiwitten zoals erwten.

Als er geen duurzamere alternatieven beschikbaar zijn, kijken wij naar productspecifieke opties om in de toekomst geen grondstoffen meer te gebruiken, zoals angorawol, dat wij niet meer gebruiken. Hiervoor hebben wij grensoverschrijdende vereisten opgesteld.

Wij willen onze klanten er ook van bewust maken dat zij bij hun aankoopbeslissingen rekening moeten houden met de milieubescherming in de producerende landen en zo moeten bijdragen tot het veiligstellen van het levensonderhoud van de boeren. Daarvoor informeren wij hen over de relevante alternatieven in ons assortiment – en plaatsen duidelijk zichtbare vermeldingen op de verpakking van onze huismerken. Daarnaast verstrekt Lidl achtergrondinformatie over de duurzamere inkoop van grondstoffen in de wekelijkse huishoudfolders, via de website > www.lidl.nl en via andere online-activiteiten.

Wij stimuleren conform de **derde pijler** van onze grondstoffenstrategie meer duurzame alternatieven in ons assortiment en verminderen de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen.

Samen veranderingen stimuleren

Veel van de problemen die zich op het gebied van de productie en verwerking van grondstoffen voordoen, kunnen niet alleen door Lidl worden opgelost. Daarom werken we nauw samen met belanghebbenden uit de levensmiddelensector, overheden, non-profitorganisaties, normbepalers, de academische wereld en lokale gemeenschappen. Samen kunnen we veranderingen in de hele sector stimuleren, normen verder ontwikkelen en verbeteringen doorvoeren. Dit komt doordat voor een duurzame productie van basisproducten de deelname en steun van talrijke stakeholders langs de mondiale waardeketens vereist is. Bijzondere aandacht gaat uit naar de groepen die sterk te lijden hebben onder negatieve sociale en milieueffecten, bijvoorbeeld in de groeielanden.

Onze bedrijfsbrede grondstofdoelen zijn ook voortgekomen uit de voortdurende uitwisseling met onze stakeholders. Dit proces ging gepaard met intensief overleg en besprekingen met de inkooporganisaties van andere nationale Lidl-bedrijven, strategische leveranciers en relevante NGO's.

Wij stimuleren verandering door initiatieven en projecten te ontplooiën, in overeenstemming met de **vierde pijler** van onze grondstoffenstrategie.

Strategie voor cacao

De cacaoteelt is een van de grootste veroorzakers van ontbossing, en daarmee een bedreiging voor de ecosystemen en een aanjager van de mondiale klimaatverandering. Tussen 1990 en 2015 verloor Ivoorkust bijvoorbeeld 90% van haar bossen, waarvan een derde te wijten was aan de uitbreiding van het landbouwareaal voor de cacaoteelt.⁹ Meer informatie hierover is te vinden in het > Inkoopbeleid voor ontbossingsvrije toeleveringsketens. Daarnaast gaat het hier bijna altijd om monoculturen. De teeltpraktijken en het toenemende gebruik van kunstmest en pesticiden brengen de biodiversiteit in gevaar.¹⁰ Cacao wordt vaak geteeld op kleine boerenbedrijven. Omdat cacaobonen vooral exportproducten zijn, hebben cacaoboeren te maken met sterk fluctuerende wereldmarktprijzen en hun inkomen ligt meestal onder de internationaal gedefinieerde armoedegrens.¹⁰ Tijdens de oogst en verwerking is er vaak een gebrek aan apparatuur voor arbeidsveiligheid, bijvoorbeeld tegen gewasbeschermingsmiddelen. Door structurele oorzaken is ook kinderarbeid wijdverbreid en vrouwen die in de cacaoteelt werken, worden economisch benadeeld.¹¹ Zowel bij de teelt als bij de oogst is sprake van dwangarbeid en schending van de arbeidsrechten van kleine boeren.¹²

Om deze uitdagingen effectief het hoofd te kunnen bieden, zijn alle producten met cacao-ingrediënten** tegen eind boekjaar (BJ*) 2022 gecertificeerd volgens Fairtrade-, Rainforest Alliance- of Bio-normen. Onze chocoladerepen zijn sinds 2023 eveneens alleen nog voorzien van minstens een van deze certificaten.

*BJ: 01.03.-28./29.02. ** uitgezonderd de VS

Met het groeiende aanbod Fairtrade-gecertificeerde chocoladerepen, zoals ons eigen huismerkassortiment Way To Go, en de daarbij behorende langlopende afnamecontracten, geeft Lidl de producenten planningszekerheid. Op deze manier worden een betrouwbaar inkomen en sociale normen voor de deelnemende cacaoboeren gewaarborgd, ongeacht de fluctuerende wereldmarktprijzen. Daarnaast stimuleren we de ecologische teelt en leveren we zo een bijdrage aan de vermindering van het gebruik van chemisch-synthetische meststoffen en bestrijdingsmiddelen.

⁹ WWF: Cocoa, 2024.

¹⁰ Voice Network: Cacao barometer, 2020.

¹¹ Fairtrade Deutschland: Geschlechtergerechtigkeit im Fokus, 2024.

¹² US Department of State: 2020 Trafficking in Persons Report, 2020.

i Met Way To Go op weg naar een inkomen dat bestaanszekerheid biedt

Met Way To Go heeft Lidl in 2019 samen met [Fairtrade](#) een nog eerlijkere chocoladeproduct opgenomen in het huismerkassortiment. De missie van Way To Go is om kleine boerenfamilies in staat te stellen hun inkomen duurzaam te verbeteren. Hiervoor betaalt Lidl naast de minimumprijs en de Fairtrade-premie een extra inkomens verbeterende premie. Deze komt de kleine boeren deels in de vorm van een directe betaling ten goede en deels als financiering van begeleidende projectactiviteiten. De selectie van de activiteiten is daarbij gebaseerd op de risico's en behoeften van de betreffende coöperaties. Op weg naar een inkomen dat bestaanszekerheid biedt maakt Way To Go zo extra economische zekerheid mogelijk, bevordert de stabilisatie van eerlijke sociale randvoorwaarden en verdere opleidingsmaatregelen om de basis van de werkgelegenheid veilig te stellen. Deze omvatten bijvoorbeeld cursussen over duurzamere landbouwpraktijken of inkomensdiversificatie door de teelt van alternatieve grondstoffen zoals yams of rijst. Daarnaast zorgt Lidl met Way To Go voor meer transparantie, de cacao is vanaf de chocoladereep tot aan de producentencoöperatie traceerbaar.

Vanaf het begin van het project hebben al meer dan 2.200 cacaoboeren geprofiteerd van Way To Go. Meer informatie over Way To Go vind je [hier](#).

samenwerking en ontwikkeling (BMZ) en de Ivoriaanse Koffie-Cacaoraad (Conseil du Café-Cacao). In de projectperiode 2015 tot 2025 wil PRO-PLANTEURS 30.000 familieboerenbedrijven en hun organisaties professionaliseren. Het project beoogt vooral vrouwen mogelijkheden te bieden om een beter inkomen en een betere voedingsbasis voor hun gezin te verdienen zodat een positieve impact op de levensomstandigheden kan worden bereikt. Het project is hierbij gebaseerd op vier pijlers: versterking van boerenorganisaties, verbetering van het beheer van landbouwbedrijven, stimulering van de samenwerking in de toeleveringsketen, samen leren en innovatie.

Strategie voor koffie

Koffie is de economische bestaansvoorwaarde van 25 miljoen boerenhuishoudens in meer dan 50 landen rond de evenaar.¹³ De gevolgen van de klimaatverandering zijn nu al voelbaar in de koffieteelt en beïnvloeden het levensonderhoud van veel kleine boeren. De koffieboeren krijgen steeds vaker te maken met langaanhoudende regenperiodes en hoge temperaturen. Deze hebben alle twee een negatieve invloed op de koffieopbrengst. Vooral kleine telersverenigingen hebben doorgaans minder reserves en worden zwaar getroffen door zelfs kleine verliezen. Bovendien vormt de koffieteelt een groot risico voor ontbossing. Omdat koffie vooral een exportproduct is, hebben koffieboeren in de teeltlanden te maken met sterk fluctuerende wereldmarktprijzen. Het bedrag dat de koffieboeren ontvangen, beslaat slechts een klein deel van de waardeketen koffie. Tegelijkertijd stijgen de operationele kosten voor arbeidskrachten, meststoffen of machines. De meeste koffieboeren kunnen geen inkomen genereren waarmee ze in hun levensonderhoud voorzien en leven daarom onder de armoedegrens. Dit verhoogt ook het risico op kinderarbeid. Daarnaast worden vrouwen meestal benadeeld op het gebied van toegang tot onderwijs, kapitaal en land. Vaak worden tijdens de oogst seizoenarbeiders zonder formele arbeidscontracten, ingezet. Dit verhoogt het risico op dwangarbeid.¹⁴

Onze koffiecapsules en oploskoffie moeten daarom sinds eind BJ 2022, volledig gecertificeerd zijn volgens Fairtrade, Rainforest Alliance of Bio-normen, en koffiepads en -dranken vanaf eind BJ 2024. Voor gebrande koffieproducten [alleen landen met een doelstelling voor gebrande koffie] is in geselecteerde landen de verplichte certificering van kracht vanaf eind BJ 2022.

¹³ INA: Grondstofexpertise van de INA, 2024.

¹⁴ Panhuysen & de Vries: Coffee Barometer, 2023.

Onze huismerkproducenten betrekken hun ruwe koffiebonen voornamelijk van plantages in Midden- en Zuid-Amerika en Vietnam. In het kader van certificeringssystemen die vooral van toepassing zijn voor de handelsmodellen 'Segregation' of 'Identity Preserved', kan de traceerbaarheid naar het land van herkomst worden gegarandeerd. De koffiemelanges (zogenaamde blends) en hun herkomst kunnen daarom variëren en hangen af van het seizoen en de kwaliteit van de oogst.

Voor niet-gecertificeerde producten geldt dat onze ruwe koffie aantoonbaar ontbossingsvrij moet zijn. Koffieproducenten tonen dit aan met betrouwbare > [Monitoring en Verification \(M&V\) systemen](#), die volgens de > [AFi Operational Guidance for Monitoring and Verification](#) moeten voldoen aan een minimumnorm. Dit geeft ons zekerheid over de traceerbaarheid van de koffie en dat deze ontbossingsvrij is geteeld.

i Stimulering van boerinnen van kleine boerenbedrijven met Way To Go

Na de [Way To Go chocolate](#) heeft Lidl in 2022 de Way To Go koffie in het leven geroepen. De ruwe koffie hiervoor is afkomstig van de coöperatie APROCOMSA in Honduras. Meer dan 170 boerinnen van kleine boerenbedrijven hebben tot nu toe deelgenomen aan het project en hebben zo geprofiteerd van de extra premie. Bijna een derde daarvan heeft al deelgenomen aan begeleidende projectactiviteiten zoals het planten van fruit- en schaduwbomen en heeft hun boerderijen geprofessionaliseerd door met behulp van boerderijprojectbeheer zoals boekhouding.

Meer informatie over Way To Go vind je > [hier](#).

i Onze inzet voor ontbossingsvrije koffietoeleveringsketens

Daarnaast werkt Lidl sinds 2024 samen met een van zijn belangrijkste koffieleveranciers en producenten van speciale koffie in Peru om de toeleveringsketens van kleine koffieboeren ontbossingsvrij te maken. De EU-verordening inzake ontbossing (EUDR) is een grote uitdaging voor kleine boerenbedrijven in minder ontwikkelde regio's: ze moeten gegevens verzamelen en doorsturen, hun logistiek aanpassen en hebben kennis nodig van de Europese vereisten. Dit project is bedoeld om deze lacunes te dichten en kleinschalige koffieboeren ook in de toekomst in staat te stellen deel te nemen aan de Europese markt.

Strategie voor thee

De belangrijkste thee producerende landen zijn China en India.¹⁵ De teelt van thee verdringt vaak soortenrijke tropische bossen en vervangt ze door een monocultuur die wordt gedomineerd door slechts één enkele plantensoort. Bodemerosie, concurrentie om water, aantasting door de toevoer van meststoffen en de behoefte aan brandhout voor de werking van de droogapparatuur zijn slechts enkele factoren die belastend zijn voor het milieu.¹⁶

Thee wordt het hele jaar door geoogst en biedt zo werk aan veel mensen. Theeboeren als belangrijkste werkgevers staan echter voor verschillende uitdagingen, waaronder een eerlijke beloning, werknemersrechten zoals vrijheid van vereniging (vakbondsvrijheid) of veiligheid op het werk. Bij de teelt en oogst worden met name vrouwen als kwetsbare groep blootgesteld aan ongelijke toegang tot land of krediet, ongelijke lonen en intimidatie. Daarnaast is er vaak een gebrek aan kinderopvang en onderwijs. Daaruit ontstaan andere risico's zoals kinderarbeid en dwangarbeid, die vooral worden vergroot door lonen onder het bestaansminimum. Bij toepassing van gewasbeschermingsmiddelen op de plantages zijn meldingen van een tekort aan beschermingsmiddelen.

In 2020 hebben we, als onderdeel van de verdere ontwikkeling van onze due diligence op het gebied van mensenrechten, een [> Human Rights Impact Assessment \(HRIA\)](#) ingevoerd in de [Keniaanse theetoeleveringsketen](#). Sindsdien heeft Lidl verschillende stappen ondernomen om de risico's ter plaatse aan te pakken. Meer informatie kun je vinden in ons [> voortgangsverslag](#) over de bescherming van mensenrechten.

In de loop der jaren hebben we de inkoop van thee van gecertificeerde teelt voor onze huismerken achtereenvolgens uitgebreid.

Sinds BJ 2018 is ons volledige assortiment groene, zwarte en rooibosthee gecertificeerd door Fairtrade, Rainforest Alliance of Bio. Vanaf 2023 geldt dat ook voor onze meeste kruiden- en fruitinfusies*.

*uitgezonderd de VS

Bovendien juichen we het toe als onze zakenpartners betrokken raken bij initiatieven en verenigingen zoals het [> Ethical Tea Partnership \(ETP\)](#), waar sinds 2021 ook Lidl Stiftung & Co. KG actief is.

¹⁵ Statista: Tea production worldwide from 2006-2022, 2024.

¹⁶ Mukhopadhyay & Mondal: Cultivation, Improvement, & Environmental Impacts of Tea, 2017.

Strategie voor hout en cellulose

Bossen zuiveren onze lucht, verzachten droogte, beschermen tegen overstromingen en bodemerrosie. Helaas wordt het bestaan van veel bosesystemen bedreigd. Elke vier seconden verdwijnt er bos ter grootte van een voetbalveld.¹⁷ Jaarlijks worden ongeveer 70 miljoen bomen gekapt voor op hout gebaseerde cellulosevezels, hoewel dit aantal in de komende 20 jaar zou kunnen verdubbelen als gevolg van de groeiende textielindustrie¹⁸ De sociale risico's van bosbouw omvatten kinderarbeid, dwangarbeid en arbeidsbescherming. In samenwerking met belanghebbenden in de waardeketen en hun betrokkenen willen we onze bijdrage leveren aan een milieuvriendelijker en sociaal verantwoord bosbeheer. Onze strategie is daarom van toepassing op alle productcomponenten van hout, cellulose en papier voor huiskamerproducten en op primaire, secundaire verpakkingen met hout-, cellulose- en papiercomponenten.

De producten die onder onze duurzaamheidsdoelstelling voor hout en cellulose vallen, variëren van kopieerpapier en servetten tot houten speelgoed, houten meubels en houtskool voor barbecue. Daarnaast bevinden zich zelfs kledingstukken van houtvezels (viscose) in ons assortiment.

Tegen eind BJ 2025 zal al het hout dat door Lidl Nederland voor producten wordt gebruikt, volledig zijn gecertificeerd of gerecycled. Dat geldt ook tot eind BJ 2025 voor verpakking van hout en cellulose. Daarbij heeft het gebruik van gerecycled materiaal de voorkeur. Nieuwe houtvezels (zogenaamde virgin vezels) moeten indien mogelijk afkomstig zijn van FSC-gecertificeerde[®] of PEFC-gecertificeerde bronnen.

¹⁷ WWF: Ontbossings- en conversievrije toeleveringsketens, 2022.

¹⁸ Fibre2Fashion: Fashionable fabrics leading to deforestation, 2014.

Met het FSC[®]- of PEFC-keurmerk van onze producten van virgin vezels houden we in gelijke mate rekening met sociale, ecologische en economische aspecten. De criteria van de FSC[®]-standaard voor verantwoord bosbeheer omvatten de bescherming van inheemse volkeren, het verbod op kaalkap, het behoud van biodiversiteit in bossen met een hoge natuurbeschermingswaarde en het verbod op genetisch gemodificeerde organismen. Afhankelijk van het aandeel gecertificeerde pulp of gerecycled materiaal in het product, worden verschillende FSC-[®] of PEFC-labels gebruikt.

Daarnaast hebben we ons ten doel gesteld om tegen eind BJ 2025 ten minste 15% van onze keuken- en tissuepapierproducten in het vaste assortiment om te zetten in gerecycled materiaal (inclusief hybride papier). Bovendien vermelden we sinds 2022 het land van herkomst en de houtsoort op de verpakking van onze houtskoolproducten.

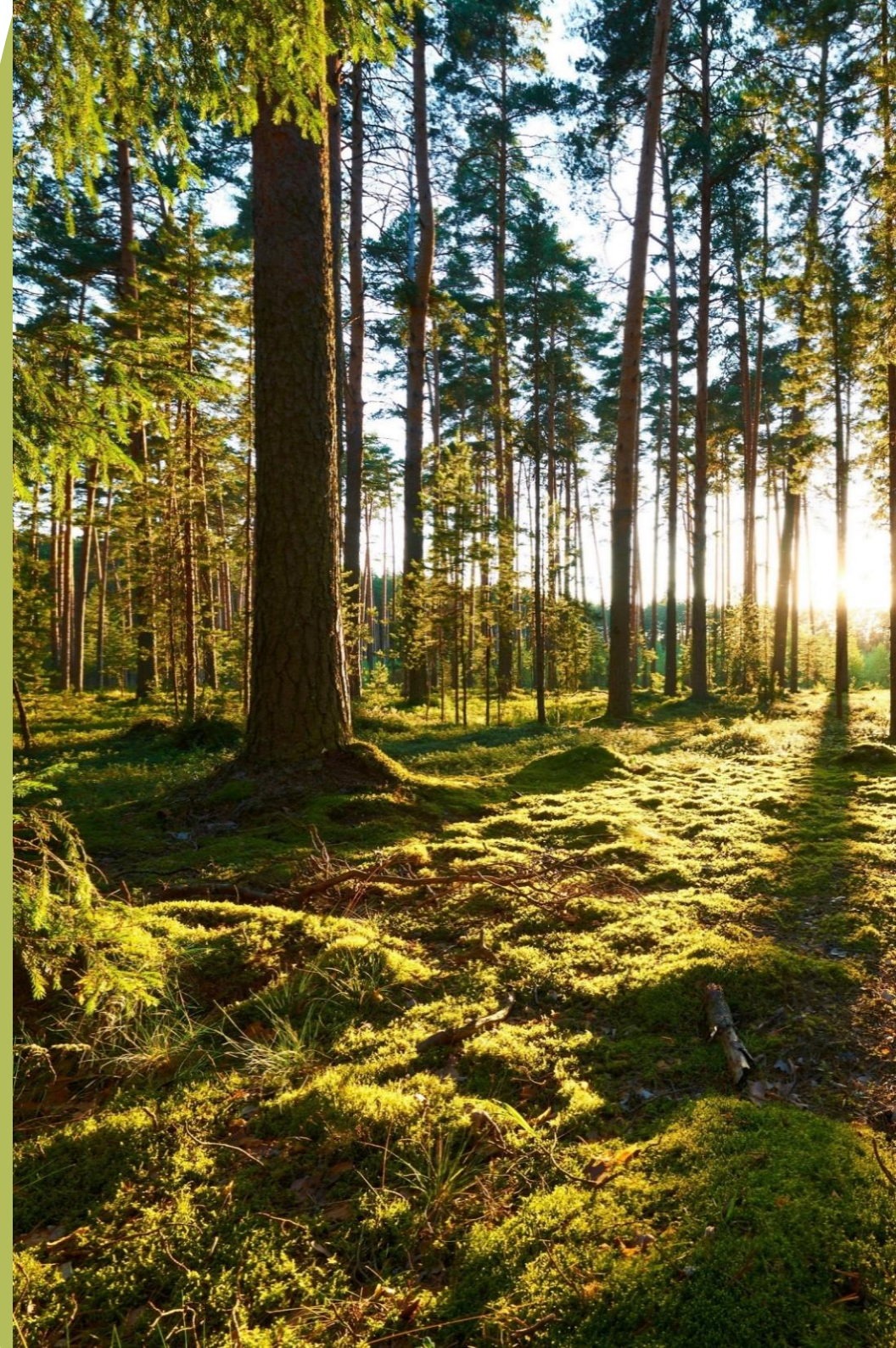
Sinds eind BJ 2020 kopen we ook viscose aantoonbaar duurzamer in, door certificering volgens EcoVero of LIVAEKO.

Het besparen van de natuurlijke hulpbron hout is de beste bosbescherming en levert een belangrijke bijdrage aan de bescherming van het klimaat. Daarom heeft een milieuvriendelijk gebruik van hout, cellulose en papier de hoogste prioriteit bij onze huiskamerproducten en verpakkingen. Waar mogelijk wordt bij pulp/papier/karton gebruik gemaakt van gerecycled materiaal, dat aanzienlijk hulpbronnen besparend is. Bij de beslissing om gerecycled materiaal in te zetten, moet echter rekening worden gehouden met eventuele stabiliteits- en printbeeldvereisten.

i Ons lidmaatschap van het FSC®-Initiatief

Lidl Stiftung & Co. KG is lid van de [> Forest Stewardship Council \(FSC®\) Duitsland](#). Het lidmaatschap van de multi-stakeholderorganisatie FSC® stelt ons in staat om samen te werken met andere spelers in de houttoeleveringsketen. We profiteren van deze dialoog en zetten ons samen met de andere leden in voor duurzame bosbouw.

Strategie voor palm(pit)olie

De grootschalige teelt van palm(pit)olie draagt bij aan het verlies aan biodiversiteit en verergert de klimaatverandering. Dit niet alleen door de omvang van het teeltoppervlak, maar ook door de wijze waarop dat oppervlak wordt aangelegd. Palm(pit)olieplantages worden immers vaak aangelegd door het platbranden van oerwouden en andere waardevolle ecosystemen. De gevolgen zijn onder andere het verlies van leefgebied voor verschillende plant- en diersoorten – vele daarvan staan ook op de rode lijst.¹⁹ 90% van de productie van palm(pit)olie vindt plaats in Zuidoost-Azië, waar tot 50% van de ontbossing van het tropisch regenwoud terug te voeren is op deze grondstof.²⁰ Bij de branden in primaire bosgebieden komt CO₂ en roet vrij – een risico voor de bevolking en de luchtkwaliteit. Ontbossing maakt de klimaatverandering dus ook erger.²¹ (zie hiervoor I > Inkoopbeleid voor toeleveringsketens zonder ontbossing). Nieuw land voor palm(pit)olie wordt vaak verbouwd in monocultuur, die steeds meer wordt belaagd door allerlei plagen. Hiervoor worden gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen ingezet. Deze belasten bodems en vervuilen het grondwater, ook in nabijgelegen ecosystemen.¹⁹ Het omzeilen van arbeidsnormen brengt gezondheidsrisico's met zich mee bij het werken op palmolieplantages. Ook landconflicten of zelfs landroof van kleine palm(pit)olie-boerenbedrijven en inheemse bevolkingsgroepen vormen een risico. Het loonniveau van plantagearbeiders ligt meestal onder het bestaansminimum, wat de risico's op kinderarbeid en dwangarbeid vergroot.

¹⁹ WWF: Palmolie, 2024.

²⁰ Nature Plans: The environmental impacts of palm oil in context, 2020.

²¹ Greenpeace: Palm oil, 2024.

Met spannen ons tot het uiterste in om de transparantie in onze toeleveringsketens voor palm(pit)olie continu te verbeteren. In het kader van een jaarlijkse leveranciersenquête, de zogenaamde 'leveranciersmapping', controleren wij of onze leveranciers voldoen aan de door ons gestelde specificaties voor palm(pit)olie en documenteren wij de voortgang. Hiervoor registreren we de exacte hoeveelheden, de certificeringsstatus en, voor zover mogelijk, de herkomstlanden. Zo krijgen we een overzicht van welke palm(pit)olie niet aan onze eisen voldoet en kunnen onze leveranciers gericht benaderen. De vastgestelde volumes palm(pit)olie uit onze leveranciersmapping worden, afhankelijk van het type en het leveringsketenmodel van de 'Roundtable for Sustainable Palmoil' (RSPO) (zie > [Handelsmodellen](#)), samengebundeld in een globaal rapport voor Lidl Nederland.

Ons doel: Sinds eind BJ 2017 kopen wij palm(pit)olie duurzamer in.

- Sinds eind BJ 2022 is palm(pit)olie in food- en near-food-artikelen* minstens gecertificeerd volgens het RSPO-normniveau Segregatie.
- Sinds eind BJ 2017 zijn palm(pit)olie-fracties en -derivaten in food- en near-food-artikelen minstens gecertificeerd volgens het RSPO-normniveau Massabalans.
- Sinds eind BJ 2023 is palm(pit)olie in non-food-artikelen minstens gecertificeerd volgens het RSPO-normniveau Segregatie.
- Sinds eind BJ 2022 zijn palm(pit)olie-fracties en -derivaten in non-food-artikelen minstens gecertificeerd volgens het RSPO-normniveau Massabalans.

*uitgezonderd de VS

Ongeveer 40% van de wereldwijde productie van plantaardige olie is afkomstig van de oliepalm.²⁰ Palm(pit)olie is een bestanddeel van veel oliën, vetten, gebak, maar ook cosmetica, wasmiddelen, schoonmaakmiddelen en reinigingsmiddelen. In het Lidl-assortiment wordt ongeveer 80% van de palm(pit)olie gebruikt in eetbare artikelen en ongeveer 20% in niet-eetbare artikelen. Het gebruik van palm(pit)olie moet genuanceerd worden beschouwd: Vergeleken met andere plantaardige oliën biedt de oliepalm de hoogste opbrengst per gebruikt oppervlak landbouwgrond.²² Duurzame productie kan de impact op het milieu verminderen.

Om voedingstechnische redenen kan het gebruik van alternatieve gezonde plantaardige oliën zinvol zijn, mits de technische verwerking tot eindproduct op identieke of gelijkaardige wijze verloopt. Meer informatie is te vinden op onze [webpagina](#) over de eiwittransitie.

i **Onze bijdrage aan de Roundtable on Sustainable Palm Oil**

Sinds 2012 is Lidl Stiftung & Co. KG lid van de [> Roundtable on Sustainable Palm Oil \(RSPO\)](#) en sinds 2023 nemen we actief deel aan de Shared Responsibility Working Group van de RSPO, en spannen ons daarvoor in om de negatieve milieu-impact van de winning van grondstoffen te beperken.

²⁰ Nature Plans: The environmental impacts of palm oil in context, 2020.

²² WWF: 8 Things to know about Palm Oil, 2020.

i **Ons werk in het forum Nachhaltiges Palmöl (duurzame palmolie)**

Lidl Stiftung & Co. KG is lid van het [> Forum Nachhaltiges Palmöl \(FONAP e. V.\)](#) en vertegenwoordigt de Lidl-landen Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Door ons werk bij FONAP nemen we deel aan een kleinschalig project voor kleine boerenbedrijven in Indonesië en bevorderen zo de opleiding van kleine boeren met betrekking tot ecologische aspecten en teelttechnologieën, evenals geolokalisatie, het actief creëren van alternatieve bronnen van inkomsten voor de boerderijen en het vergroten van de vrouwenparticipatie in deze branche.

Strategie voor soja

Soja is een belangrijke plantaardige eiwitbron en wordt vooral gebruikt in voeder voor dieren zoals kippen. Zo wordt 80% van de sojabonenoogst wereldwijd gebruikt voor veevoer.²³ Met de toenemende welvaart en een groeiende wereldbevolking neemt de vleesconsumptie wereldwijd toe – en daarmee ook de vraag naar soja als veevoer. Als de sojaproductie echter blijft groeien zoals tot nu toe, zal 16 miljoen hectare savanne en 6 miljoen hectare regenwoud worden bedreigd met conversie. Dat komt overeen met vijf keer de grootte van Zwitserland²³. Veel van deze bedreigde gebieden bevinden zich in ecosystemen met de grootste soortenrijkdom ter wereld, zoals het Amazonebekken, de Cerrado of het Atlantische Regenwoud aan de oostkust van Brazilië. De teelt van sojabonen wordt vaak geassocieerd met de schending van de landrechten van inheemse volkeren en kleine boeren, evenals met discriminatie. Massaproductie en toenemende mechanisatie creëren slechts enkele formele arbeidsplaatsen. Vooral seizoenarbeiders en oogstwerkers zijn nodig op piekmomenten, wat het risico op kinder- en dwangarbeid vergroot. Het loon van de arbeiders is meestal ontoereikend en de gezondheids- en veiligheidsmaatregelen op het werk zijn onvoldoende.

Samen met leveranciers en handelaren werken we aan een betere transparantie in onze toeleveringsketens voor soja. Daarvoor registreren we elk jaar de indirecte hoeveelheden soja die in onze toeleveringsketens voor dierlijke productie terechtkomen. Ook kijken we naar certificeringen en de herkomstlanden van de soja in diervoeders. Zo kunnen we herkennen waar soja mogelijk duurzaamheidsrisico's met zich meebrengt en gericht optreden naar onze leveranciers toe.

²³ WWF: Soja als voeder, 2024.

Ons primaire doel is het versterken van een solide duurzaamheidscertificering in de sojasector die naast het voorkomen van ontbossing en conversie ook andere zeer relevante duurzaamheidsaspecten (bijv. het gebruik van pesticiden) omvat. Daarom ondersteunen wij het eiwitpartnerschap Donau Soja en de duurzaamheidscertificering volgens RTRS of ProTerra en ISCC+.

Als soja niet is gecertificeerd, vragen we nu al aan onze leveranciers voor vleesproducten alleen ontbossingsvrije soja als voeder te gebruiken. Dit kan bijvoorbeeld worden geverifieerd volgens de [> ZDC-methode](#) van de [> Earthworm Foundation](#) of de [> ProTerra MRV-oplossing](#). Vanaf 2028 – of eerder, als de marktsituatie het toelaat – mag de volledige dekking van de ontbossingsvrije hoeveelheid soja in diervoeder alleen worden verantwoord met deze bijzonder betrouwbare bewijzen. Mocht soja uit deze systemen niet op de markt beschikbaar zijn, dan moeten onze leveranciers hun eigen M&V-oplossingen aanvoeren in overeenstemming met de het [> Accountability Framework Initiative](#).

Voor het directe gebruik van soja als ingrediënt in onze vlees-, melk- of zuivelvervangende producten gebruikt Lidl vanaf eind BJ 2024* alleen soja uit Europa om zo de regenwouden in Zuid-Amerika en Zuidoost-Azië te beschermen. Voor vlees-, worst- en zuivelalternatieven eisen we vanaf eind BJ 2025*, naast een Europese herkomst, een bindende certificering volgens de normen Donau Soja/Europe Soy (voorkeur), ProTerra, ISCC+, RTRS of Bio-normen. Door de aanvullende certificering zorgen we ervoor dat de productieprocessen van soja worden gecontroleerd en geëvalueerd volgens ecologische criteria.

*uitgezonderd de VS

Daarnaast willen we steeds meer duurzame alternatieven voor dierlijke producten in ons assortiment integreren, waardoor het aandeel plantaardige eiwitbronnen in ons huiskassortiment toeneemt. Meer informatie hierover vind je in op onze webpagina over de [eiwittransitie](#).

i Samenwerken voor duurzamere soja

Lidl Stiftung & Co. KG is lid van de [> Roundtable of Responsible Soy \(RTRS\)](#) en krijgt daarmee stemrecht in de multi-stakeholderbesluitvormingsprocessen van de organisatie. Dit omvat ook deelname aan de herziening van de RTRS-standaarden en andere besluiten.

Daarnaast ondersteunt Lidl als lid van de raad van bestuur van [> Donau](#)

[Soja](#) de verantwoorde teelt van soja in Europa. Op deze manier helpen we het marktaandeel van duurzaam geteelde soja te vergroten en het gebruik van Europese sojabonen in onze toeleveringsketens uit te breiden. Tegelijkertijd zijn we in staat om de sociale, ecologische en economische uitdagingen die samenhangen met de productie en het gebruik van soja, effectief aan te pakken.

We juichen de betrokkenheid van initiatieven zoals de [> Responsible Commodities Facility \(RCF\)](#) bij belangrijke ecosystemen, zoals de Cerrado in Brazilië, toe. Ze bieden de landbouwers rechtstreeks financiële prikkels voor de productie van ontbossings- en conversievrije soja, waardoor wordt de bescherming van de biodiversiteit in de omgeving van hun boerderijen wordt gewaarborgd. Naast de bescherming van bossen zien we een urgente behoefte aan bescherming van andere ecosystemen, zoals de zogenaamde [>Other Wooded Lands](#).

Daarnaast zijn we in 2024, samen met soja-handelaren en de [> Earthworm Foundation](#), begonnen aan een proefproject voor ontbossingsvrije sojabonentransporten van Brazilië naar Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, en hebben daarbij hun [> ZDC-methode](#) toegepast. Deze methode zorgt ervoor dat na 1 januari 2020, geïmporteerde soja niet meer afkomstig is van ontboste of geconverteerde ecosystemen.

Lidl heeft ook in 2020 het 'Cerrado Manifesto' ondertekend dat door het WWF is opgezet tegen illegale landroof bij de sojateelt in Brazilië om zo ook de bescherming van dit ecosysteem te bevorderen.

Strategie voor rijst

Rijst is het hoofdvoedsel voor een groot deel van de wereldbevolking, namelijk 3,5 miljard mensen. Ongeveer 60% van de mensen die honger lijden, is afhankelijk van rijst als voedsel of inkomen.²⁴ Tegelijkertijd brengt de rijstteelt een hoog risico op verlies aan biodiversiteit met zich mee en versnelt het klimaatverandering. De rijstteelt is namelijk verantwoordelijk voor 13% van het wereldwijde kunstmestverbruik²⁵ en 10-17% van de wereldwijde methaanuitstoot²⁶. Geen enkele teeltmethode stoot zoveel methaan uit als die van natte rijstteelt. Bovendien is de rijstteelt goed voor ongeveer een derde van het water dat wereldwijd voor irrigatie wordt verbruikt.²⁵ Door de klimatologische omstandigheden wordt rijst vaak geteeld in regio's met een hoog hoge waterrisico, zoals Pakistan.

De rijstteelt wordt vaak uitgevoerd in kleine boerenbedrijven. Rijst wordt daarbij meestal verbouwd voor de eigen behoefte. De overproductie wordt verkocht tegen vaak lage marktprijzen die de productiekosten niet kunnen dekken. Als de boeren echter afhankelijk zijn van het inkomen, dan wordt ook de rijst die bestemd is voor eigen consumptie, verkocht. De gevolgen: ondervoeding, verhoogd risico op kinderarbeid om het gezinsinkomen veilig te stellen, en dwangarbeid vanwege de sterke afhankelijkheidsrelaties. Vooral vrouwen, als kwetsbare groep, worden daarnaast geconfronteerd met ongelijke toegang tot onderwijs en ongelijke beloning. Beschermende kleding voor de toepassing van pesticiden is meestal duur. Dat is de reden waarom kleine boeren deze kleding niet kunnen betalen en zo tijdens de teelt en oogst worden blootgesteld aan verhoogde gezondheidsrisico's.

²⁴ Sustainable Rice Platform: About Rice, 2024.

²⁵ Nature Communications: Sustainable intensification for a larger global rice bowl, 2021

²⁶ SRF: Klimawandel bedroht den Reisanbau, 2023.

■ Eind BJ 2025 bieden wij in alle Lidl-landen duurzaam gecertificeerde rijst aan volgens SRP, Fairtrade of Bio.

i Ons lidmaatschap van het Sustainable Rice Platform

Lidl is aangesloten bij het [> Sustainable Rice Platform \(SRP\)](#). Tot 2021 voerden we een pilot uit met geverifieerde premium basmatirijst volgens de SRP-norm in Oostenrijk, België, Zwitserland, Nederland, Duitsland, Frankrijk en Denemarken.

Strategie voor noten

In 2023 werd wereldwijd ongeveer 5,37 miljoen ton noten geproduceerd.²⁷ Elke nootsoort heeft andere groeiomstandigheden nodig: Amandelen worden bijvoorbeeld meestal in de VS geteeld, walnoten in China en de VS. Cashewnoten daarentegen worden geteeld in Nigeria en Ivoorkust.²⁸ Vanwege de verschillende herkomstregio's en teeltmethoden kunnen de milieu- en sociale risico's verschillen, afhankelijk van de soort noot en herkomst. Ecosystemen en biodiversiteit worden bedreigd door landconversie, monoculturen en onjuist gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Door de hoge watervraag in de teelt worden droge gebieden zwaar belast. Een ander risico is de verontreiniging van het grondwater door het roosteren, de reiniging van verwerkingsmachines of de verwijdering van giftige schiloliën. De meeste nootsoorten worden geteeld in kleine boerenbedrijven. Vaak oogsten seizoensarbeiders zonder arbeidscontract de noten, wat gepaard gaat met een verhoogd risico op dwangarbeid. Vaak reizen de seizoenarbeiders enkele maanden per jaar met alle gezinsleden van oogststation naar oogststation. Kinderen gaan met hun ouders mee. Gedurende deze tijd kunnen ze niet naar school. Vaak helpen ze mee op de akkers. Dit verhoogt het risico op kinderarbeid. Door de tewerkstelling van seizoenarbeiders kunnen kinderen van seizoenarbeiders slechts zelden naar school en is kinderarbeid een ernstig risico. Daarnaast zijn de veiligheidsnormen op het werk ontoereikend.

In 2023 hebben we, als onderdeel van de verdere ontwikkeling van onze due diligence op het gebied van mensenrechten, een HRIA uitgevoerd in de toeleveringsketen voor cashewnoten uit Ivoorkust.

De resultaten hebben bevestigd dat er sprake is van schendingen van rechten, met name in de stadia van de toeleveringsketen van de teelt en verwerking, met betrekking tot de onderwerpen eerlijke beloning, discriminatie van vrouwen en gezondheid en veiligheid op het werk.

 Onze verplichting is om eind 2025 een assortiment Fairtrade, biologische of Rainforest Alliance gecertificeerde noten aan te bieden.

Met Johnny Cashew naar de Way To Go Cashew

Het Way To Go-Cashew-Project werd in 2022 door Lidl Nederland in samenwerking met Johnny Cashew in het leven geroepen. De implementatie vond in eerste instantie plaats in samenwerking met de coöperatie UWAMI (Umoja Wa Wakulima Mikoma) in het district Kilwa in de regio Lindi in Tanzania. Inmiddels zijn daar andere coöperaties, Mtungi, Namakorongo, Nguva Moja en Msima, bijgekomen. Het project is bedoeld om het inkomen van cashewboeren te verbeteren.

Onze inzet voor kinderrechten in de toeleveringsketen van hazelnoten

Samen met [Save the Children](#) en onze directe leverancier hebben we tussen 2019-2021 in Turkije een [proefproject](#) opgezet om de kinderrechten in de hazelnootoogst te verbeteren. Het doel van het project was het invoeren van minimumnormen, het voorkomen van kinderarbeid en het bevorderen van leermogelijkheden en schoolbezoek. De inzichten van dit proefproject nemen we mee naar andere toeleveringsketens door ze te verankeren in onze inkoopspecificaties.

²⁷ Statista: Production of tree nuts worldwide from 2008/2009 to 2022/2023, 2023.

²⁸ INC: Crop Reports, 2023.

Strategie voor katoen

De katoenteelt wordt geassocieerd met arbeidsintensieve handmatige productie, vooral in het zuidelijke werelddeel. 99% van de katoenboeren woont in ontwikkelingslanden en produceert 75% van al het katoen in de wereld. Bestrijdingsmiddelenresten in het grondwater en irrigatie tijdens de teelt in droge gebieden of door het gebruik van chemicaliën bij de verwerking, vormen een risico voor ons zoetwater. De teelt in monoculturen en het gebruik van gewasbescherming bedreigen de biodiversiteit. Door structurele oorzaken zoals onderbetaling en gebrek aan kinderopvang en onderwijs is kinderarbeid wijdverbreid in de teelt en verwerking van katoen. Daarnaast bestaat het risico op dwangarbeid, discriminatie en een gebrek aan veiligheid op het werk door onbeschermd contact van de arbeiders met pesticiden die gevaarlijk zijn voor de gezondheid.²⁹

Sinds eind BJ 2022 gebruiken we alleen katoen in onze textiel- en hardware artikelen, die zijn gecertificeerd volgens [Global Organic Textile Standard \(GOTS\)](#), [Organic Content Standard \(OCS\)](#) of [Cotton Made in Africa \(CMiA\)](#)*.

Tot eind BJ 2025 willen we bovendien het gebruik van biologisch katoen verhogen naar minstens 20%.

*uitgezonderd de VS

i Ons werk in het [Textilbündnis \(Textielverbond\)](#)

Lidl neemt deel aan initiatieven van het [> Textilbündnis](#) voor de uitvoering van projecten in de textieltoeleveringsketen. In het kader van 'BI Supplier Decarbonization' ondersteunen we bijvoorbeeld energie-efficiëntie maatregelen bij leveranciers in Bangladesh en Pakistan om hen te helpen hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Daarnaast zal een eerste overzicht worden ontwikkeld over de impact van de textielindustrie op de bewoners van de twee belangrijkste industriële locaties in Dhaka en Karachi.

²⁹ CMiA: World Cotton Day, 2021.

Onze **internationale grondstofdoelen**

Onze doelen voor grondstoffen

Als levensmiddelenbedrijf zijn we ons bewust van onze verantwoordelijkheid die verder gaat dan de [> dertien kritieke grondstoffen](#).

We werken er voortdurend aan om de negatieve impact van ons grondstoffengebruik te verminderen. Daarvoor ontwikkelen wij bindende CSR-eisen voor inkoop en onze zakelijke partners in het hele bedrijf. Dit omvat ook de internationale grondstofdoelen. Daarin worden duidelijke CSR-eisen gesteld met betrekking tot de inkoop van kritieke grondstoffen en wordt een concrete tijdshorizon voor de uitvoering gespecificeerd. Dit omvat concrete certificerings- en/of reductiedoelstellingen voor de kritieke grondstoffen in onze huismerkproducten.

Er gelden landgrensoverschrijdende doelstellingen die Lidl Nederland, afhankelijk van de grondstof, binnen het volgende tijdschema implementeert en zo nodig aanvult met eigen doelstellingen. De volgende tabel laat zien welke certificerings- en reductiedoelstellingen wij voor onze meest kritieke grondstoffen hebben vastgesteld.

Onze grondstofdoelen

Grondstof	Product	Certificerings- en verminderingsdoelen		Streeftermijn *	
Katoen		Textiel, hardware	GOTS, OCS, CmiA, gerecycled katoen	100%	2022**
			Biokatoen	20%	2025
Bloemen en planten		Bloemen, planten	GLOBALG.A.P. met aanvullend GRASP of equivalent (Fairtrade)	100%	2021**
			GLOBALG.A.P. met aanvullend SPRING of equivalent in hoogrisicolanden*****	100%	2026
		Verpakte potgrond	Vermindering van turf, bevat max. 50% turf	100% (actiegoederen)	2022**
Ei		Producten van verse eieren	Minimaal scharreleieren	100%	2009***
		Artikelen met ei-bestanddeel	Minimaal scharreleieren	100%	2009**
Vis en schaaldieren		Wildvang, zonder tonijn	MSC; mits beschikbaarheid goederen en voldaan wordt aan certificeringsnorm	100 % (vast assortiment)	2011
				50 % (actiegoederen)	2022**
		Aquacultuur	ASC (preferent), Bio (preferent), GLOBALG.A.P., BAP; mits beschikbaarheid goederen en voldaan wordt aan certificeringsnorm	100 % (vast assortiment)	2015
				50 % (actiegoederen)	2022**
		Diepvriesproducten, convenience, zonder tonijn	MSC (zonder tonijn), ASC (preferent), Bio (preferent), GLOBALG.A.P., BAP; mits beschikbaarheid goederen en voldaan wordt aan certificeringsnorm; actie, indien mogelijk	100%	2022
		Tonijn in blik	Conserven (alleen tonijn): MSC, Fishery Improvement Project (FIP), FAD free, pole&line	100 % (vast assortiment)	2022
		Kattenvoeding	MSC, ASC voor kattenvoeding van de variant 'Vis'	100%	2022
Koffie		Capsules, oploskoffie / cappuccino (zonder pads)	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2022
		Koffie pads en koffiedranken	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2024
		Gebrande koffie	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2021****
			Indien niet gecertificeerd, zorg er dan voor dat ontbossing plaatsvindt via een systeem dat aantoonbaar rekening houdt met AFi-richtlijnen voor M&V-systemen	100%	2024**

* Einde BJ

** uitgezonderd de VS

*** uitgezonderd Hongarije

**** alleen in geselecteerde westerse landen

***** Spanje, Italië, Griekenland, Portugal, Egypte, Marokko, Israël, Chili en Zuid-Afrika

Onze grondstofdoelen

Grondstof	Product	Certificerings- en verminderingsdoelen		Streeftermijn*
Cacao	 Artikelen met cacaobestanddeel	Fairtrade-productcertificaat, Fairtrade-grondstoffencertificaat, Rainforest Alliance, Bio	100% (food & near food)	2014**
	Chocoladerepen	Fairtrade-productcertificaat, Fairtrade-grondstofcertificaat	100 % (vast assortiment)	2022
Noten		Aanbod aan gecertificeerde noten creëren, Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio		2025
Aardappelen, groente en fruit		Planet Proof of Biologisch voor Nederlands AGF	100%	2023
		GLOBALG.A.P. met aanvullend GRASP of equivalent***	100%	2023**
		GLOBALG.A.P. met aanvullend SPRING of equivalent voor producten in hoogrisicolanden****	100%	2026
Palm(pit)olie		Artikelen met palm(pit)olie-bestanddeel	RSPO, handelsmodel: gesegregeerd, Bio in bioproducten	100% (near food) 2022
		Artikelen met palm(pit)olie-bestanddeel	RSPO, handelsmodel: gesegregeerd, Bio in bioproducten	100% (food) 2017**
		Artikelen met palm(pit)olie: derivaten of fracties	RSPO, handelsmodel: Mass Balance, Bio in bioproducten	100% (food & near food) 2017
Rijst		Een gecertificeerde rijst: Sustainable Rice Platform, Fairtrade, Bio	(Vast assortiment)	2025
Soja		Sojaproducten (producten met soja als ingrediënt = zuivelproducten, worst-, vlees- en kaasvervangers; excl. sojasaus)	Soja als ingrediënt moet afkomstig zijn uit Europa	100% 2024**
		Vegetarische / veganistische vervangingsproducten (incl. vleeswaren), sojadranken en sojacrème (sojaroom)	Naast zijn oorsprong in Europa is soja een ingrediënt in vegetarische/veganistische vervangingsproducten in overeenstemming met de volgende normen: RTRS, Donau Soja, Europe Soy, ProTerra, ISCC+, Bio te certificeren	100% 2025**
		Soja in veevoer (indirecte soja in dierlijke producten)	Ontbossingsvrij volgens de volgende systemen (indien beschikbaar): ZDC of ProTerra MRV Alternatieven moeten voldoen aan de geldige AFi-richtlijnen voor M&V-systemen	100% 2028**

* Eind BJ

** uitgezonderd de VS. Sinds 2011 soja in veevoer gecertificeerd middels : RTRS, Donau Soja, Europe Soy, ProTerra, ISCC+, Bio

*** bijv. Bioland, Biopark, Naturland, Fairtrade

**** Spanje, Italië, Griekenland, Portugal, Egypte, Marokko, Israël, Chili en Zuid-Afrika

Onze grondstofdoelen

Grondstof	Product	Certificerings- en verminderingsdoelen		Streeftermijn *	
Zuidvruchten		Banaan	Fairtrade (preferent), Rainforest Alliance (preferent), Bio, SCS	100%	2025 2025
		Ananas	Fairtrade (preferent), Rainforest Alliance (preferent), Bio; Herkomst Costa Rica: SCS	100%	2022
		Mango	Fairtrade (preferent), Rainforest Alliance (preferent), Bio; Herkomst Israël: GLOBALG.A.P. Spring (of equivalent) Dom. Rep./Costa Rica: SCS	100%	2022
		Avocado	Fairtrade (preferent), Rainforest Alliance (preferent), Bio; Herkomst Chili/Israël/Marokko: GLOBALG.A.P. Spring (of equivalent) Herkomst Zuid-Afrika: SIZA Dom. Rep./Colombia: SCS	100%	2022
		Druiven	Uitbreiding Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio, SIZA		2025
Thee		Groene, zwarte en rooibosthee	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2023
		Kruiden- en vruchtenthee	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio, indien voldaan wordt aan certificeringsnorm	7%	2022**
Sap		Sinaasappelsap	Aanbieding van een gesegregeerde Fairtrade-gecertificeerde sinaasappelsap (gepasteuriseerde verse sap of concentraat)		2021***
		Sinaasappelsap in de koeling van overzee	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2022**

* Eind BJ

** uitgezonderd de VS

*** alleen in geselecteerde westerse landen

Onze grondstofdoelen

Grondstof	Product	Certificerings- en verminderingdoelen		Streeftermijn*
Hout/ Cellulose	 Verpakkingen en artikelen met cellulosebestanddelen	Gerecycled materiaal, indien ruwe vezels FSC (preferent), PEFC in uitzonderingsgevallen	100% (non food)	2022
	Verpakkingen met cellulosebestanddelen	Gerecycled materiaal, indien ruwe vezels FSC (preferent), PEFC in uitzonderingsgevallen	100% (food en G&F)	2022**
	Verpakkingen en artikelen met cellulosebestanddelen	Gerecycled materiaal, indien ruwe vezels FSC (preferent), PEFC in uitzonderingsgevallen	100% (near food)	2022**
	Keuken- en hygiënapapierartikelen	Recycleaandeel verhogen (ook hybridepapier mogelijk)	15 % (Vast assortiment)	2025
	Houtskool/ briketten	Declaratie: herkomstland en houtsoorten op de verpakking	100%	2021
	Houtskool/ briketten	FSC (preferent), PEFC, Nordic Swan (preferent, mits de leverketen FSC-gecertificeerd is), aangeschaft i.v.m. het Earthworm project	100%	2025
Natuurrubber	 Artikelen met natuurrubberbestanddeel	Garantie dat de ontbossing plaatsvindt via een systeem dat is erkend door GPSNR, WWF, FSC of Rainforest Alliance. Alternatief moet aantoonbaar voldoen aan de AFi-richtlijnen voor M&V-systemen.	100% (non food en near food)	2024**
	Artikelen met natuurrubberbestanddeel	Natuurrubberbestanddeel gecertificeerd volgens FSC (preferent) of PEFC.	50% (Uitbreiding naar 75% in 2027)	2024**
Plastic	 Verpakkingen	Vermindering	-30 %	2025***
	Verpakkingen	Vermindering	-35 %	2027***
	Verpakkingen	Maximale recyclebaarheid garanderen	100%	2025**
	Verpakkingen	Vermindering virgin plastic	-10 %	2025***
	Verpakkingen	Recycleaandeel verhogen	25 %	2025**
Rundvlees	 Rundvlees uit Zuid-Amerika en andere risicolanden	Geen rundvlees uit Zuid Amerika.	100%	2023
		Voor andere risicolanden: Garantie dat ontbossing plaatsvindt via een systeem dat wordt erkend door de GRSB of aantoonbaar rekening houdt met AFi-richtlijnen voor M&V-systemen	100%	2024**

* Eind BJ

** uitgezonderd de VS

*** uitgezonderd Letland, Estland, Servië, de VS

Onze grondstofdoelen

Grondstof	Product	Certificerings- en verminderingsdoelen		Streeftermijn*
Gevogelte	 Verse kip en kipvleeswaren	Minimaal 1-ster Beter leven	100%	2023
	Verse kalkoen en kalkoenvleeswaren	Minimaal 1-ster Beter leven	100%	2022
Varkensvlees	Vers varkensvlees	Minimaal 1-ster Beter leven	100%	2015
Viscose	Textiel, hardware	Gerecycled of gecertificeerd: EcoVero van Lenzing, LIVAECO van Birla	100%	2021
Echt leer	Textiel/schoenen, hardware	Gerecycled of gecertificeerd: Leather Working Group volgens Standard Goud of Zilver	100%	2021
Wol	Textiel	Gerecycled of gecertificeerd: RWS, GCS, SFA, GOTS, GRS, RCS; Verbod angorawol en mulesing bij merinowol; lamsvacht alleen indien is aangetoond dat het een bijproduct uit de levensmiddelenindustrie betreft	100%	2022
Dons	Textiel, hardware	Gerecycled of gecertificeerd: DownPass, RDS, GOTS, GRS of RCS; Verbod van dons afkomstig van levende pluk of van ganzen die dwangmatig zijn gevoederd t.b.v. foie gras (Stopfmast)	100%	2022
Echt bont	Textiel, hardware	In het kader van ons lidmaatschap van het programma 'Fur Free Retailer' is het gebruik van echt bont verboden.		
Polyester	Textiel	Gerecycled of gecertificeerd: GRS, RCS, RMC, Eucertplast, Blauer Engel, SCS	100%	2030

* Eind BJ

Woordenlijst

Woordenlijst

Accountability Framework initiative (AFi)	Het Accountability Framework Initiative (AFi) is een samenwerkingsprogramma ter bescherming van bossen, andere natuurlijke ecosystemen en mensenrechten via normalisatie van ethische productie en handel. Om deze doorslaggevende verandering te bewerkstelligen, stimuleert en ondersteunt de AFi de implementatie van het Accountability Framework, een gedetailleerd stappenplan voor het vastleggen van doelen, het implementeren van maatregelen en het rapporteren over de voortgang op weg naar ethische toeleveringsketens. Het initiatief wordt geleid door de AFi-coalitie, een groep milieu- en mensenrechtenorganisaties van over de hele wereld die het Accountability Framework heeft ontwikkeld en zich inzet voor een positieve invloed in de land- en bosbouw. ³⁰
AFi Operational Guidance for Monitoring and Verification	Deze richtlijn bevat normen en goede praktijken voor monitoring en verificatie (M&V) in het kader van de inzet van bedrijven voor onderwerpen die binnen de reikwijdte van het Accountability Frameworks vallen. Het focust zich op ecologische en sociale effecten die verband houden met de winning en veredeling van grondstoffen. De algemene richtlijn is van toepassing op een verscheidenheid aan grondstoffen en samenhangen en kan door de ontwikkeling of toepassing van contextspecifieke M&V-systemen, tools en processen worden aangepast. ³¹
Cotton made in Africa (CmiA)	'Cotton made in Africa' is een initiatief om de sociale, economische en ecologische omstandigheden van de katoenproductie in Afrika te verbeteren. Initiatiefnemer is de Aid by Trade Foundation. Deelnemende textielbedrijven vragen specifiek om duurzaam geproduceerde katoen en brengen deze op de markt met het keurmerk 'Cotton made in Africa'. De bedrijven betalen een licentievergoeding voor het keurmerk. Deze vergoeding wordt opnieuw geïnvesteerd in de teeltgebieden. De gegarandeerde inkoop van katoen moedigt boeren aan om duurzame katoen te verbouwen en biedt hen door de verkoop een vast inkomen. ³²

Donau Soja	Donau Soja is een Europese, multi-stakeholder, non-profit ledenorganisatie die deelneemt aan de transformatie van de Europese eiwitvoorziening en zich in het bijzonder inzet voor een GMO-vrije sojaproductie. ³³
Earthworm Foundation	De Earthworm Foundation is een non-profitorganisatie die samenwerkt met haar leden en partners om van waardeketens een motor van welvaart te maken voor gemeenschappen en ecosystemen. Earthworm helpt bij het definiëren van richtlijnen die vastleggen wat een bedrijf wil voor zijn producten, helpt bij transparantie, traceerbaarheid, klachtenbeheer, monitoring en verificatie, evenals samenwerking met leveranciers, en ondersteunt best practices tot in kritieke inkoopregio's. ³⁴
Ethical Tea Partnership (ETP)	Het ETP is opgericht door een groep theebedrijven om de risico's in de toeleveringsketen van thee beter te doorzien. Inmiddels is het ETP een wereldwijde ledenorganisatie die samenwerking bevordert met en tussen lokale gemeenschappen, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties om op de lange termijn systematische veranderingen te stimuleren in de teelt en productie van thee. ³⁵
Fairtrade	Fairtrade staat voor betere arbeids- en levensomstandigheden voor kleine boeren en arbeiders in de landen in het mondiale Zuiden. Fairtrade komt stabiele minimumprijzen overeen, inclusief een Fairtrade-premie voor gemeenschapsprojecten, geregleerde arbeidsomstandigheden en de bevordering van milieuvriendelijke teelt. In 1997 bundelden organisaties voor ontwikkelingshulp uit verschillende landen hun krachten en vormden de overkoepelende organisatie FLO (tegenwoordig: Fairtrade International) en hun afzonderlijke normen samengevoegd tot een uniforme norm. In 2002 werd het gemeenschappelijke Fairtrade-keurmerk ingevoerd. Daarachter staan algemene normen (voor organisaties van kleine boeren, plantages of contractlandbouw), productnormen, die productspecifieke voorschriften bevatten, en de handelaarsnorm, die voorschriften bevat voor handelaars en producenten (met inbegrip van voorschriften inzake betalingswijzen of inzake gemengde producten). ³⁶

³⁰ Accountability Framework: Home, 2024.

³¹ Accountability Framework: Operational Guidance on Monitoring and Verification, 2023.

³² Utopia: Cotton made in Africa: Het verhaal achter duurzaam katoen, 2023.

³³ Donau Soja: Over ons, 2024.

³⁴ Earthworm: About us, 2024.

³⁵ Ethical Tea Partnership: About Us, 2024.

³⁶ Fairtrade: Wat is Fairtrade?, 2024.

Woordenlijst

Forest Stewardship Council (FSC)* De FSC® is opgericht in 1993 en werkt sindsdien als een onafhankelijke organisatie aan de bevordering van een milieuvriendelijk, maatschappelijk verantwoord en economisch levensvatbaar bosbeheer. Het FSC®-keurmerk identificeert dus hout- of papierproducten die voldoen aan criteria zoals de bescherming van inheemse bevolkingsgroepen, het behoud van de biodiversiteit en van bossen met een hoge beschermingswaarde of het verbod op genetisch gemodificeerde organismen. FSC® kent verschillende keurmerken toe, afhankelijk van het aandeel gecertificeerde cellulose in het product of het gebruik van gerecycled materiaal.³⁷

*FSC® N001585

Forum Duurzame Cacao In het Forum Nachhaltiger Kakao e.V. [Forum Duurzame Cacao] hebben de Duitse regering, vertegenwoordigd door het Duitse ministerie voor economische samenwerking en ontwikkeling (BMZ), het Duitse ministerie van voedsel en landbouw (BML), de Duitse zoetwarenindustrie, de Duitse levensmiddelenhandel en het maatschappelijk middenveld hun krachten gebundeld. Samen hebben ze, als zogenoemd multi-stakeholderinitiatief, het doel de levensomstandigheden van de cacaoboeren en -boerinnen en hun gezinnen te verbeteren, de natuurlijke hulpbronnen en biodiversiteit in de cacaoproducerende landen te behouden en te beschermen, en de teelt en afzet van duurzaam geproduceerde cacao te bevorderen. De leden van het forum zetten zich hiervoor in, in nauwe samenwerking met regeringen van cacaoproducerende landen.³⁸

Forum Nachhaltiges Palmöl (FONAP) [Forum Duurzame Palmolie] Het Forum Nachhaltiges Palmöl (FONAP) [Forum Duurzame Palmolie] is een multi-stakeholderpartnerschap (MAP) dat bestaat uit meer dan vijftig bedrijven, verenigingen, niet-gouvernementele organisaties, het Duitse ministerie van voedsel en landbouw (BMEL) en het Duitse ministerie voor economische samenwerking en ontwikkeling (BMZ). Het FONAP-secretariaat is ondergebracht bij het Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH [Duitse vereniging voor internationale samenwerking]. Het doel van FONAP e.V. is het bevorderen van duurzame landbouwtoeleveringsketens met een focus op palmolie. Sinds de oprichting in 2015 zet FONAP zich in voor een duurzamere palmolieteelt in de herkomstlanden. Het doel daarbij is om de verkoop van gecertificeerde duurzame palmolie voor levensmiddelen, diervoeders en chemische producten te verhogen en rekening te houden met mensenrechten in de hele toeleveringsketen en deze toe te passen.³⁹

Global Organic Textile Standard (GOTS) De Global Organic Textile Standard (GOTS) is opgericht door internationale normalisatieorganisaties die zich inzetten voor een milieuvriendelijkere en maatschappelijk verantwoorde textielproductie. Het keurmerk wordt gekenmerkt door een wereldwijd uniforme, controleerbare, sociale en ecologische standaard. Zo krijgen alleen die textielproducten die voor minstens 70% uit biologisch geproduceerde natuurlijke vezels bestaan, het keurmerk. Daarbij wordt de gehele textielproductieketen onafhankelijk gecertificeerd. Alle producten zijn bovendien traceerbaar en kunnen worden gecontroleerd in de openbare database.⁴⁰

Human Rights Impact Assessment (HRIA) Een Human Rights Impact Assessment (HRIA) beschrijft het proces van het systematisch identificeren, voorspellen en reageren op de mogelijke gevolgen voor de mensenrechten van een bedrijfsactiviteit, overheidsbeleid of handelsovereenkomst.⁴¹

³⁷ FSC: Forest Stewardship Council, 2023.

³⁸ Forum duurzame cacao: Over ons, 2024.

³⁹ Forum Nachhaltiges Palmöl: Portrait FONAP, 2024.

⁴⁰ GOTS: Global Organic Textile Standard, 2020.

⁴¹ The Danish Institute for Human Rights [Deense instituut voor mensenrechten]: Introduction to human rights impact assessment, 2023 [Inleiding tot de effectbeoordeling inzake mensenrechten, 2023].

Woordenlijst

Duitse wet op due diligence in de toeleveringsketens (Lieferkettensorgfaltspflichten-gesetz, LkSG)	Met de wet over Corporate Due Diligence in de leveringsketens (LKSG) is maatschappelijk verantwoord ondernemen voor het eerst wettelijk verbindend vastgelegd om te voldoen aan de mensenrechten in de toeleveringsketens. Concreet gezegd verplicht LkSG bedrijven om in hun toeleveringsketens op passende wijze te voldoen aan de mensenrechten en bepaalde zorgvuldigheidsverplichtingen op milieugebied. De verplichtingen die moeten worden nageleefd, worden ingedeeld naar gelang de werkelijke mogelijkheden om invloed uit te oefenen, afhankelijk van of het gaat om de eigen businessunit, een directe contractpartner of een indirecte leverancier. De wet is sinds 1 januari 2023 van kracht voor bedrijven met minstens 3.000 werknemers. ⁴³	Organic Content Standard (OCS)	De Organic Content Standard (OCS) is een internationale, vrijwillige norm die een beoordeling van de toeleveringsketen mogelijk maakt voor materialen die afkomstig zijn van een bedrijf dat is gecertificeerd volgens erkende nationale Bio-normen. De norm wordt gebruikt voor verificatie van biologisch geteelde grondstoffen van boerderij tot eindproduct. Individuele locaties worden gecertificeerd door onafhankelijke, externe certificeringsinstanties als onderdeel van jaarlijkse audits. Het materiaal wordt gevolgd van de plantage tot het eindproduct in overeenstemming met de vereisten van de Content Claim Standard (CCS) van Textile Exchange. ⁴⁵
Monitoring & Verification-systemen (M&V)	Monitoring & Verification systemen zijn strategieën tegen ontbossing, conversie en schendingen van de mensenrechten in toeleveringsketens. Monitoring is het continu verzamelen van gegevens om voortgang, prestaties en compliance te beoordelen en te documenteren. Monitoringsystemen stellen bedrijven in staat om de prestaties van hun activiteiten en toeleveringsketens te beheren en te volgen ten opzichte van hun eigen doelen en andere markt-, wettelijke of regelgevende verplichtingen. Verificatie is belangrijk om compliance en prestaties op gebied van niet-ontbossing, niet-conversie en respect voor de mensenrechten te beoordelen en aan te tonen. Het is een hulpmiddel om de resultaten van de monitoring te valideren, zodat deze informatie kan worden vertrouwd. De verificatie moet worden uitgevoerd via een onafhankelijk en transparant extern proces. ⁴⁴	Other Wooded Lands	Other Wooded Lands zijn gebieden met een bedekkingsgraad van 5-10% van bomen van meer dan vijf meter hoog of met een bedekkingsgraad van meer dan 10% als kleinere bomen, struiken en struiken worden meegerekend. ⁴⁶
Near-food	Cosmetica, was-, schoonmaak- en reinigingsmiddelen, dierlijke voeding, papier, folies, hygiëneproducten, tabak, huishoudartikelen (batterijen, steenkool, kaarsen, aanstekers, smeermiddelen, draagtassen).	Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes (PEFC)	PEFC is 's werelds grootste onafhankelijke certificeringssysteem voor duurzame bosbouw. Hout- en papierproducten met het PEFC-keurmerk zijn aantoonbaar afkomstig uit ecologisch, economisch en sociaal duurzaam bosbeheer. ⁴⁷
Non-food	Textiel en hardware	ProTerra MRV oplossing	De ProTerra MRV-standaard biedt een systematische aanpak voor het beoordelen en verifiëren van de due diligence-verplichtingen van een organisatie en ondersteunt rapportage over de due diligence in de toeleveringsketen en ontbossingsvrije aspecten. Het is gebaseerd op de beoordeling van het managementsysteem van een bedrijf op naleving van duurzaamheidsvereisten in de toeleveringsketen door middel van audits door onafhankelijke derden. De marktdeelnemers die volgens deze norm zijn gecontroleerd, hebben zich ertoe verbonden een economisch en ecologisch duurzame en maatschappelijk verantwoorde toeleveringsketen op te zetten. ⁴⁸

⁴³ Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle: Das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz im Überblick, 2024.

⁴⁴ Accountability Framework: Monitoring and Verification, 2023.

⁴⁵ Textile Exchange: Organic Content Standard, 2023.

⁴⁶ The Forest Resources Assessment Programme: 2.3 Other wooded land, 2024.

⁴⁷ PEFC: Wat is PEFC?, 2024.

⁴⁸ ProTerra Foundation: ProTerra Monitoring and Verification (MRV) Standard and the European Regulation on deforestation-free commodities, 2024.

Woordenlijst

Rainforest Alliance (RA)	De Rainforest Alliance (RA) is opgericht in 1987 om de biodiversiteit te behouden en ecologisch duurzame en sociaal rechtvaardige praktijken in land- en bosbouw te bevorderen in meer dan 60 landen. Zij kent het consumentenkeurmerk met de groene kikker toe op basis van de 'Rainforest Alliance Sustainable Agriculture Standard'. Deze norm is gebaseerd op criteria inzake mensenrechten, zoals toegang tot onderwijs en het verbod op kinderarbeid, maar ook op ecologische vereisten, zoals de bescherming van water en biodiversiteit. In 2018 heeft RA de krachten gebundeld met het UTZ-certificeringsprogramma. ⁴⁹
Responsible Commodities Facility (RCF)	De Responsible Commodities Facility (RCF) is een initiatief om de productie van en handel in verantwoorde soja in Brazilië te bevorderen door een financieel duurzaam instrument te creëren dat boeren stimuleert en helpt te voldoen aan de groeiende internationale vraag naar ontbossingsvrije toeleveringsketens. ⁵⁰
Roundtable of Sustainable Palm Oil (RSPO)	De RSPO, in 2004 in het leven geroepen door o.a. de WWF, is een wereldwijde organisatie met als doel de palmolie-industrie duurzamer te maken. De organisatie heeft sindsdien een reeks milieu- en sociale criteria ontwikkeld waaraan bedrijven moeten voldoen om RSPO-gecertificeerde duurzame palmolie (CSPO) te produceren. Deze maatregelen helpen de negatieve impact van de palmolieproductie op het lokale milieu, de natuur en de gemeenschappen te minimaliseren. ⁵¹
Round Table on Responsible Soy Association (RTRS)	Opgericht in 2006 in Zürich, Zwitserland, is de RTRS - Round Table on Responsible Soy Association - een non-profitorganisatie die de groei van de productie, handel en het gebruik van verantwoorde soja bevordert. De RTRS werkt samen met de actoren in de sojawaardeketen, van productie tot consumptie. Dit wordt bereikt door middel van een wereldwijd platform voor een dialoog tussen meerdere stakeholders over verantwoorde soja en de ontwikkeling, implementatie en controle van een wereldwijde certificeringsnorm. ⁵²

Save the Children	Save the Children is de oudste en grootste onafhankelijke kinderrechtenorganisatie ter wereld. In Duitsland en in ongeveer 120 andere landen zet zij zich tot het uiterste in om ervoor te zorgen dat kinderen veilig en gezond kunnen opgroeien en leren – ook in tijden van crisis. ⁵³
Sustainable Rice Platform (SRP)	Het SRP werd in 2011 gezamenlijk gelanceerd door het Milieuprogramma van de VN (UNEP) en het International Rice Research Institute (IRRI), evenals door onderzoeks- en particuliere partners. De SRP is een wereldwijde multi-stakeholderalliantie met meer dan 100 institutionele leden die zich inzet voor het verbeteren van de levensomstandigheden van kleine boeren, het verkleinen van de sociale, milieu- en klimaatvoetafdruk van de rijstproductie en het vergemakkelijken van de marktacceptatie van duurzaam geproduceerde rijst. In 2015 introduceerde de SRP 's werelds eerste vrijwillige standaard voor duurzame rijstteelt. ⁵⁴
Textilbündnis	Het Duitse Textilbündnis (Textile Alliance) is een multi-stakeholderinitiatief dat alle relevante belanghebbenden samenbrengt, d.w.z. bedrijven, verenigingen, niet-gouvernementele organisaties, normalisatieorganisaties, vakbonden in de textielsector en de Duitse federale regering. Samen werken ze aan oplossingen om de sociale en ecologische uitdagingen in de wereldwijde textieltoeleveringsketens te verbeteren. ⁵⁵
WWF Water- en biodiversiteitsfilter	Het Duitse Textilbündnis (Textile Alliance) is een multi-stakeholderinitiatief dat alle relevante belanghebbenden samenbrengt, d.w.z. bedrijven, verenigingen, niet-gouvernementele organisaties, normalisatieorganisaties, vakbonden in de textielsector en de Duitse federale regering. Samen werken ze aan oplossingen om de sociale en ecologische uitdagingen in de wereldwijde textieltoeleveringsketens te verbeteren. ⁵⁶

⁴⁹ Rainforest Alliance: Over ons, 2023.

⁵⁰ Sustainable Investment Management: Responsible Commodities Facility, 2024.

⁵¹ RSPO: Who we are, 2024.

⁵² RTRS: About RTRS, 2024.

⁵³ Save the Children: Over ons, 2024.

⁵⁴ Sustainable Rice Platform: About Us, 2024.

⁵⁵ Bündnis für nachhaltige Textilien: Das Bündnis im Portrait, 2024.

⁵⁶ WWF: WWF Risk Filter Suite, 2024.

Woordenlijst

ZDC-methode De ZDC-methode (Zero Deforestation and Conversion), ontwikkeld door NGO Earthworm, is een protocol voor de risicobeoordeling van ontbossing en conversie in de toeleveringsketen van soja. Er wordt gekeken of een fysieke sojastroom van het teeltgebied naar het vrachtschip voldoet aan de criteria van de ZDC-methode. Bij deze stroom mag er na de deadline van 1 januari 2020, geen ontbossing of conversie van natuurlijke ecosystemen, legaal of illegaal, hebben plaatsgevonden. De ZDC-methode betreft handelaren, brengt shredders in kaart, volgt de sojastroom van een lading terug naar inkoopgemeenschappen, evalueert informatie en bevestigt ten slotte een lading als is aangetoond dat de oorsprong ontbossingsvrij is.⁵⁷

⁵⁷ Earthworm: Zero Deforestation and Conversion Methodology, 2022.

Bronnen

Bronnen

Accountability Framework:

Home

<https://accountability-framework.org/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Accountability Framework: Monitoring & Verification

https://accountability-framework.org/fileadmin/uploads/afi/Documents/Topic_Summaries/TS_Monitoring_Verification.pdf

(gepubliceerd: 2023)

Accountability Framework:

Operational Guidance on Monitoring and Verification

https://accountability-framework.org/fileadmin/uploads/afi/Documents/Operational_Guidance/OG_Monitoring_Verification-2020-5.pdf

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle (BAFA):

Das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz im Überblick

[https://www.bafa.de/DE/Lieferketten/Ueberblick/ueberblick_node.html#doc1469782b](https://www.bafa.de/DE/Lieferketten/Ueberblick/ueberblick_node.html#doc1469782bodyText2)

odyText2

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Bündnis für nachhaltige Textilien:

Das Bündnis im Portrait

<https://www.textilbuenndnis.com/>

(Stand: 2024)

CMIA:

World Cotton Day

<https://cottonmadeinafrica.org/news/impact-studie/>

(veröffentlicht: 2021)

Donau Soja:

Over ons

<https://www.donausoja.org/de/organisation/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Earthworm:

Zero Deforestation and Conversion (ZDC) Methodology

<https://www.earthworm.org/pages/zero-deforestation-conversion-methodology>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Earthworm:

About Us

<https://www.earthworm.org/about-us>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Ethical Tea Partnership:

About Us

<https://etp-global.org/about-us/>

(Stand: 2024)

Fairtrade Deutschland:

Geschlechtergerechtigkeit im Fokus

[https://www.fairtrade-deutschland.de/was-ist-](https://www.fairtrade-deutschland.de/was-ist-fairtrade/arbeitschwerpunkte/geschlechtergerechtigkeit)

fairtrade/arbeitschwerpunkte/geschlechtergerechtigkeit

(Stand: 2024)

Fairtrade: Fairtrade Kakao

<https://www.fairtrade-deutschland.de/produkte/kakao/hintergrund-fairtrade-kakao>

(Laatst bijgewerkt: 2021)

Fairtrade:

Wat is Fairtrade?

<https://www.fairtrade-deutschland.de/was-ist-fairtrade>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

FAO:

Ending Extreme Poverty in Rural Areas

<https://www.fao.org/3/CA1908EN/ca1908en.pdf>

(Stand: 2018)

Fibre2Fashion:

Fashionable fabrics leading to deforestation

[https://www.fibre2fashion.com/industry-article/7365/fashionable-fabrics-leading-to-](https://www.fibre2fashion.com/industry-article/7365/fashionable-fabrics-leading-to-deforestation)

deforestation

(veröffentlicht: 2014)

Forum Duurzame Cacao:

Over ons

<https://www.kakaoforum.de/ueber-uns/das-forum-nachhaltiger-kakao/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Forum Duurzame Palmolie:

Portrait FONAP

<https://forumpalmoel.org/portrait-fonap/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Forum Duurzame Palmolie:

Zertifizierung von Palmöl

<https://forumpalmoel.org/zertifizierung/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Bronnen

FSC:

Forest Stewardship Council
<https://www.fsc-deutschland.de/de-de/der-fscr>
(Laatst bijgewerkt: 2023)

GOTS:

Global Organic Textile Standard
https://global-standard.org/images/resource-library/documents/standard-and-manual/GOTS_Version_6.0_DE.pdf
(Stand: 2020)

Greenpeace:

Landwirtschaft und Klima
<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publikationen-PDF/Landwirtschaft/WWF-Studie-Kulinarischer-Kompass-Wasser.pdf>
(gepubliceerd: 2008)

Greenpeace:

Palm oil
<https://www.greenpeace.org.uk/challenges/palm-oil/>
(Stand: 2024)

INA:

Grondstofexpertise van de INA
<https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/ueber-ina/rohstoffexpertise>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

INC:

Crop Reports
<https://inc.nutfruit.org/category/news/crop-reports/>
(veröffentlicht: 2023)

Initiative for Sustainable Agricultural Supply Chains:

Factsheet
https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/fileadmin/INA/Ueber_die_Initiative/Factsheet_INA_GIZ_en.pdf
(veröffentlicht: 2019)

Initiative für Nachhaltige Agrarlieferketten:

Over INA
<https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/ueber-ina>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Mukhopadhyay & Mondal:

Cultivation, Improvement, and Environmental Impacts of Tea
<https://oxfordre.com/environmentalscience/display/10.1093/acrefore/9780199389414.001.0001/acrefore-9780199389414-e-373>
(gepubliceerd: 2017)

Nature Communications:

Sustainable intensification for a larger global rice bowl
<https://www.nature.com/articles/s41467-021-27424-z>
(veröffentlicht: 2021)

Nature Plans:

The environmental impacts of palm oil in context
<https://www.nature.com/articles/s41477-020-00813-w#citeas>
(gepubliceerd: 2020)

Our World in Data:

Forests and Deforestation
<https://ourworldindata.org/drivers-of-deforestation#is-our-appetite-for-soy-driving-deforestation-in-the-amazon>
(Stand: 2021)

Panhuisen & de Vries:

Coffee Barometer
https://coffeebarometer.org/documents_resources/coffee_barometer_2023.pdf
(veröffentlicht: 2023)

PEFC:

Wat is PEFC?
<https://www.pefc.de/pefc-siegel/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

ProTerra Foundation:

ProTerra Monitoring and Verification (MRV) Standard and the European Regulation on deforestation-free commodities
<https://www.proterrafoundation.org/news/proterra-monitoring-and-verification-mrv-standard-and-the-european-regulation-on-deforestation-free-commodities1/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Rainforest Alliance:

Over ons
<https://www.rainforest-alliance.org/de/uber-uns/>
(Laatst bijgewerkt: 2023)

RSPO:

Who we are
<https://rspo.org/who-we-are/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

RTRS:

About RTRS
<https://responsiblesoy.org/about-rtrs?lang=en>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Bronnen

Save the Children:

Über uns

<https://www.savethechildren.de/informieren/ueber-uns/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

SRF:

Klimawandel bedroht den Reisanbau

<https://www.srf.ch/news/international/grundnahrungsmittel-reis-klimawandel-bedroht-den-reisanbau>
(veröffentlicht: 2023).

Statista: Production of tree nuts worldwide from 2008/2009 to 2022/2023

<https://www.statista.com/statistics/1030933/tree-nut-global-production/>
(veröffentlicht: 2023)

Statista: Tea production worldwide from 2006-2022

<https://www.statista.com/statistics/264188/production-of-tea-by-main-producing-countries-since-2006/>
(gepubliceerd: 2024)

Sustainable Investment Management:

Responsible Commodities Facility

<https://sim.finance/responsible-commodities-facility/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Sustainable Rice Platform:

About Us

<https://sustainablerice.org/about-us/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Sustainable Rice Platform: About Rice

<https://sustainablerice.org/about-rice/>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Textile Exchange:

Organic Content Standard

<https://textileexchange.org/standards/organic-content-standard/>
(Stand: 2023)

The Danish Institute for Human Rights:

Introduction to human rights impact assessment

<https://www.humanrights.dk/tools/human-rights-impact-assessment-guidance-toolbox/introduction-human-rights-impact-assessment>
(Laatst bijgewerkt: 2023)

The Forest Resources Assessment Programme:

2.3 Other wooded land

https://www.fao.org/4/ad665e/ad665e03.htm#P210_10728
(Laatst bijgewerkt: 2024)

Umwelt Bundes Amt:

Globale Landflächen und Biomasse

https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/479/publikationen/globale_landflaechen_biomasse_bf_klein.pdf
(gepubliceerd: 2013)

US Department of State:

2020 Trafficking in Persons Report

<https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/>
(gepubliceerd: 2020)

Utopia:

Cotton made in Africa: Het verhaal achter duurzaam katoen

<https://utopia.de/ratgeber/cotton-made-in-africa-das-steckt-hinter-der-nachhaltigen-baumwolle/>
(Laatst bijgewerkt: 2023)

Voice Network:

Cacao barometer

<https://voicenetwork.cc/wp-content/uploads/2020/12/2020-Cocoa-Barometer.pdf>
(Laatst bijgewerkt: 2020)

WWF:

8 Things to know about Palm Oil

<https://www.wwf.org.uk/updates/8-things-know-about-palm-oil>
(Laatst bijgewerkt: 2024)

WWF:

Ontbossings- en conversievrije toeleveringsketens

<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publicationen-PDF/Amazonas/WWF-Studie-Entwaldungs-und-umwandlungsfreie-Lieferketten.pdf>
(gepubliceerd: 2022)

WWF:

Wasserverbrauch und Wasserknappheit

<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publicationen-PDF/Landwirtschaft/WWF-Studie-Kulinarischer-Kompass-Wasser.pdf>
(Laatst bijgewerkt: 2021)

Bronnen

WWF:Cocoa

https://wwf.panda.org/discover/our_focus/forests_practice/cocoa/#:~:text=Cocoa%20%7C%20WWF&text=Everyone%20loves%20chocolate%20%2D%20and%20demand,and%20on%20the%20world%27s%20forests

(Stand:2024)

WWF:Soja als voeder

<https://www.wwf.de/themen-projekte/landwirtschaft/produkte-aus-der-landwirtschaft/soja/soja-als-futtermittel>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

WWF:Palmolie

<https://www.worldwildlife.org/industries/palm-oil>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

WWF:WWF Risk Filter Suite

<https://riskfilter.org/>

(Laatst bijgewerkt: 2024)

Fotobronnen

Coverfoto: Adobe Stock_192266241

Pagina 2, 31: Adobe Stock_353663122

Bladzijde 14: Adobe Stock_350304897

Bladzijde 15: Adobe Stock_827607028

Bladzijde 16: Adobe Stock_458462178

Pagina 18, 19: Adobe Stock_59970020

Bladzijde 20: Adobe Stock_619264996

Bladzijde 21: Adobe Stock_333211929

Bladzijde 22: Adobe Stock_92027264

Bladzijde 24: Adobe Stock_293135498

Bladzijde 25: Adobe Stock_6437597

Bladzijde 27: Adobe Stock_90388698

Bladzijde 29: Adobe Stock_179337284

Contactadres

Lidl Nederland
Warandeburgstraat 20
1271ZC, Huizen

Verdere verwijzingen naar CSR

[Lidl | De hoogste kwaliteit voor de laagste prijs](#)
[Lidl Nederland](#)

Auteursrecht

De inhoud van dit document (waaronder teksten, grafieken, foto's, logo's enz.) evenals het document zelf zijn auteursrechtelijk beschermd. Dit document en/of de inhoud ervan mag niet worden doorgegeven, gewijzigd, gepubliceerd, vertaald of gereproduceerd zonder schriftelijke toestemming van Lidl.

Opmerking t.a.v. gendergebruik

Voor een betere leesbaarheid wordt in deze publicatie de mannelijke vorm gebruikt voor persoonlijke aanduidingen en persoonlijke zelfstandige naamwoorden. Met deze termen wordt in het kader van een gelijke behandeling verwezen naar alle genders. De verkorte vorm wordt alleen om redactionele redenen gebruikt en heeft niet als doel iets te impliceren.